

**МІНІСТЕРСТВО ОЗОРНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра культурології та українознавства

О.Д. Турган, Ю.Ф. Полковніков, Ю.А. Ганошенко

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

**Навчально-методичний посібник
для магістрантів спеціальності
«Лабораторна діагностика»**

Запоріжжя

2016

УДК 378.013(072)

ББК 74.58Я73

T87

*Рекомендовано до друку Міністерством охорони здоров'я України
(протокол засідання Комісії для організації підготовки навчальної та навчально-методичної літератури для осіб, які навчаються у вищих медичних
(фармацевтичному) навчальних закладах та закладах післядипломної освіти
МОЗ України №2 від 02.06.2016)*

Рецензенти:

Сущенко А.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри управління навчальними закладами і педагогіки вищої школи Класичного приватного університету;

Куцевол О.М., доктор педагогічних наук, професор кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського.

Автори:

Турган О.Д., д.філол.н., професор, зав. кафедри культурології та українознавства Запорізького державного університету.

Полковніков Ю.Ф., канд.мед.н., доцент кафедри патологічної анатомії і судової медицини з основами права Запорізького державного медичного університету, декан другого медичного факультету.

Ганошенко Ю.А., канд.філол.н., доцент кафедри культурології та українознавства Запорізького державного медичного університету.

Турган О.Д.

T87

Педагогічна практика : навчально-методичний посібник для магістрантів вищих медичних закладів освіти спеціальності «Лабораторна діагностика» / О. Д. Турган, Ю. Ф. Полковніков, Ю. А. Ганошенко. – Запоріжжя : [ЗДМУ], 2016. – 97 с.

У виданні розкриваються питання організації педагогічної практики для магістрантів спеціальності «Лабораторна діагностика», подаються усі нормативні параметри цього виду навчальної діяльності (розподіл годин, обов'язкові види роботи, форми контролю тощо), а також у посібнику вміщено теоретичний матеріал, який допоможе у підготовці магістранта до проходження практики: вимоги до професійних якостей сучасного педагога, специфіка розробки методичного комплексу навчальної дисципліни, проаналізовано роботу куратора академічної групи, а також включено розділи щодо методики підготовки та проведення лекційного, практичного та семінарського заняття. Навчально-методичний посібник містить і додатки зі зразками документів, у яких фіксуються практичні результати педагогічної практики.

Видання стане в пригоді також і керівникам педагогічної практики.

УДК 378.013 (072)

ББК 74.58Я73

© Турган О.Д., Полковніков Ю.Ф., Ганошенко Ю.А., 2015

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Педагогічна практика в системі підготовки фахівця лабораторної діагностики	6
2. Нормативні параметри організації педагогічної практики у медичному ВНЗ	13
3. Сучасна професіограма викладача вищої школи	29
4. Документально-організаційна база роботи викладача.	
Робоча програма	40
5. Виховна робота викладача ВНЗ та її місце в педагогічній діяльності магістранта під час проходження практики	48
6. Лекція як провідна форма навчального процесу у вищій школі	60
7. Специфіка організації семінарського (практичного) заняття	79
Додатки	90

ВСТУП

Усвідомлення проблеми підготовки високоякісних спеціалістів із широким діапазоном конкурентних професійних умінь у вітчизняній педагогічній науці завжди актуальне й пов'язане передусім із загальною кризою пострадянської системи вищої освіти, проблемами інтеграції українського освітнього простору до загальноєвропейського. Українська вища школа непедагогічних напрямків (медичного, технічного, економічного тощо) зіштовхнулася з проблемою невиробленості принципів оновлення педагогічного кадрового складу ВНЗ, оскільки молодий викладач насправді не має не лише досвіду роботи, але й елементарних теоретичних знань з педагогіки та методики викладання, які взагалі не передбачалися навчальним планом підготовки спеціаліста. Така ситуація не могла не позначитися на рівні якості подальшої педагогічної роботи викладача-початківця. Тому проблема введення до навчальних планів різних спеціальностей дисциплін педагогічного профілю та організації педагогічної практики студентів магістратури є особливо актуальною на сьогодні.

Особливістю підготовки студентів магістратури стає наявність у навчальному плані однієї або декількох дисциплін педагогічного профілю: «Педагогіка та психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Болонський процес», а також такого специфічного для непедагогічних спеціальностей явища, як педагогічна (асистентська) практика, під час якої магістрант виконує обов'язки викладача (асистента) кафедри.

Організація педагогічної практики для магістрантів медичного профілю має свою методичну специфіку, яка продиктована, з одного боку, особливостями фахової підготовки медика, а з іншого, – вимогами кредитно-модульної системи, що визначає організаційні форми цього виду навчальної роботи. Представлений посібник покликаний для подолання методичних та навчально-інформаційних проблем, які можуть виникнути як у студента

магістратури, так і у керівників педагогічної практики – викладача від профільної (медичної) кафедри та викладача від гуманітарної кафедри з курсом педагогіки.

У посібнику вміщено основні параметри педагогічної практики у вигляді вимог до студентів та нормативних принципів її організації, а також місце такого виду роботи в контексті підготовки магістра спеціальності «Лабораторна діагностика». До структури посібника входять і навчальні матеріали, в яких розкривається сутність професійних вимог до компетенції сучасного викладача вищої школи, специфіка підготовки документації, що супроводжує працю на викладацькій посаді, зокрема робочої програми дисципліни. Okремо розглядається виховна складова діяльності педагога вишу, його функції як куратора академічної студентської групи, а також науково-методичні вимоги до підготовки і проведення лекційного та семінарського (практичного) заняття. Okремими додатками вміщено зразки документів для оцінювання результатів педагогічної практики (схеми аналізу відвіданих занять, щоденник практики).

1. ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ЛАБОРАТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Сучасну медицину не можна уявити без лабораторної діагностики. У лабораторії не можуть вилікувати хворого, але діагностична інформація допоможе лікареві й пацієнтові прийняти правильні рішення щодо застосування методів лікування, оцінити їхню ефективність, а в багатьох випадках і запобігти виникненню захворювання завдяки виявленню патології на ранній стадії розвитку. Лабораторна діагностика – медична діагностична спеціальність, що складається із сукупності досліджень біоматеріалу людського організму на базі використання гематологічних, загальноклінічних, паразитарних, біохімічних, імунологічних, серологічних, молекулярно-біологічних, бактеріологічних, генетичних, цитологічних, токсикологічних, вірусологічних методів, зіставлення результатів цих методів із клінічними даними і формулювання лабораторного висновку. Тобто ця спеціальність передбачає особливо високий рівень оволодіння великим набором знань, умінь та навичок у різноманітних сферах природничих наук, що висуває інакші вимоги до професійного становлення і навчання у виші.

Реформи у сфері моделювання сучасного типу фахівця-лаборанта збігаються в часі із загальною переорієнтацією української освітньої системи на європейські стандарти, що загалом відповідає геополітичним інтересам держави і, відповідно, висуває нові вимоги до якості та специфіки організації навчально-виховного процесу на всіх рівнях (дошкільний, шкільний, вузівський, академічний). Кульмінаційним моментом у прагненнях до таких змін стало підписання міністром освіти України у 2005 році Болонської декларації, що мало на меті входження української національної системи освіти та науки до ширшого загальноєвропейського простору, тому і подальші внутрішні зміни відбувались у контексті Болонського процесу.

Окрім сприяння необхідним європейським поглядам у вищій освіті (особливо в галузі розвитку навчальних планів), міжінституційному співробітництву, розвитку ідеї студентської мобільності, Болонський процес призводить до змін кваліфікаційних рівнів підготовки студента – вводиться двоциклова система навчання (бакалавр і магістр). Згідно з Положенням Кабінету Міністрів України про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), «освітньо-професійна програма підготовки магістра включає поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку» [10].

Саме психолого-педагогічний компонент підготовки студента магістратури має на меті подолати проблему підготовки майбутнього викладача вищої школи з лабораторної діагностики, оскільки добір у магістратуру вже здійснюється на засадах навчальної (фахової) та наукової успішності (конкурентності), адже головним критерієм цього кваліфікаційного рівня, згідно з Законом України «Про вищу освіту», є те, що магістр «здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі народного господарства».

Магістерська програма за спеціальністю «Лабораторна діагностика» реалізує таку модель медичної освіти, що передбачає поєднання медичних, біологічних та гуманітарно-педагогічних складових. Процес навчання в магістратурі спрямований не лише на здобуття знань, а й на оволодіння навичками науково-дослідної, науково-організаційної, а також і професійно-педагогічної діяльності, що поглиблює навички самостійного критичного мислення, розвиток аналітичних здібностей, творчої самодіяльності, ораторської майстерності і здатності до комунікації. А після закінчення магістратури, окрім професійної кваліфікації «лікар-лаборант», випускник отримує і можливість працювати на посаді викладача (асистента) у вищих навчальних закладах. Проте розвиток якостей і компетенцій, притаманних

сучасній освітній сфері, отримання специфічних навичок педагогічного впливу на особистість, звичайно, стануть у пригоді та знайдуть своє застосування і в інших галузях фахових знань випускника спеціальності «Лабораторна діагностика».

Тому педагогічна практика посідає в загальній структурі магістерської підготовки лікаря-лаборанта досить важливе місце, є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття цього кваліфікаційного рівня і націлена на набуття студентом професійних навичок та вмінь на посаді викладача. Метою педагогічної практики є підготовка магістра до викладацької роботи у вищому (середньо-спеціальному) навчальному закладі через його залучення до виконання навчальної, методичної, виховної та організаційної роботи в певному структурному підрозділі (на випусковій кафедрі).

Викладацька діяльність фахівців із напрямку «Медицина» спеціальності «Лабораторна діагностика» освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спрямована на закріплення теоретичних знань, а також розвиток навичок та умінь майстерності педагогічного впливу на практиці. Результатами практичної діяльності є підготовка, організація та проведення лекційних, семінарських та практичних занять, участь в організаційній, виховній та науково-дослідній роботі кафедри.

Складність організації педагогічної практики у медичному ВНЗ полягає насамперед у чіткому розділенні функцій керівника – якщо на педагогічній спеціальності (скажімо, філологія) кожен співробітник випускової кафедри має кваліфікацію викладача, то у медичному вищі викладачі випускової кафедри такої кваліфікації не мають. Натомість фаховий профіль студента-медика зумовлює те, що представник гуманітарної кафедри з педагогічною освітою не може оцінити на належному фаховому рівні якість професійної медичної інформації. Тому функції керівників практики в такому разі розділяються – викладач випускової кафедри оцінює саме медичну складову підготовки магістром занять, а викладач гуманітарної кафедри – педагогічну.

Тобто студент магістратури отримує дві оцінки, що також і забезпечує вищий рівень об'єктивності (деперсоналізований, багатометричний показник оцінки).

Зрозуміло, що педагогічна (асистентська) практика магістрів-медиків має безпосередній зв'язок із дисциплінами педагогічного профілю, тому й організовується лише після прочитання відповідною гуманітарною кафедрою циклу дисциплін, пов'язаних із викладацькою майстерністю та принципами сучасної освітньої системи України. Студент магістратури, опанувавши основи дисципліни «Педагогіка та методика викладання у вищій школі», повинен загалом розумітися на базових проблемах теорії та практики ВНЗ: навчально-методичне і інформаційне забезпечення навчальної дисципліни, порядок організації навчального процесу, сучасну систему вищої освіти в Україні та її особливості, сутність Болонського освітнього процесу та кредитно-модульної системи, правове регулювання вищої освіти в Україні, види ВНЗ та управління ними, структурні підрозділи вищого навчального закладу, управління вищим навчальним закладом, зміст та організацію навчання, матеріально-технічне, науково-методичне, інформаційне та кадрове забезпечення навчального процесу, основні форми навчальних занять, методичні основи підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів.

Має також простежуватися зв'язок із напрямом фахової підготовки медика, оскільки керівництво цією практикою покладається на випускову кафедру, найчастіше її здійснює науковий керівник магістерської кваліфікаційної роботи, тобто педагогічні зусилля магістранта звернені в русло його основних наукових зацікавлень, у ту галузь медицини, яка визначатиме подальше професійне становлення.

Тому студентам магістратури кафедрою гуманітарного профілю пропонується виконання низки спеціальних завдань, які зможуть вповні виявити готовність майбутніх викладачів до вирішення різних виробничих проблем функціонування такого структурного підрозділу ВНЗ, як кафедра.

Зокрема, на першому етапі практики необхідно відвідати та прорецензувати заняття методиста (керівника практики від випускової кафедри), а також самостійно створити робочу програму дисципліни за актуальним зразком, що дасть змогу зрозуміти сутність організаційної роботи викладача на етапі планування. На другому етапі педагогічної практики магістрант має самостійно підготувати і провести лекційне та практичне (семінарське) заняття, згідно з календарно-тематичним планом, що дасть уявлення про специфіку навчальної роботи викладача. Також на цьому етапі пропонується відвідати заняття свого колеги-практиканта і прорецензувати його та виконати обов'язки куратора академічної групи для усвідомлення виховної складової роботи викладача.

Тому основною метою педагогічної практики можна вважати закріплення педагогічних навичок, вдосконалення знань, необхідних для роботи у вищих навчальних закладах, формування вмінь застосовувати їх у навчально-виховному процесі під час виконання функцій викладача. Вона поглиблює знання магістрантів із психолого-педагогічних і фахових дисциплін, формує їхній науковий світогляд, уміння й навички гностичної, конструктивної, організаторської та комунікативної діяльності в межах мети, визначеної в освітньо-професійній програмі підготовки фахівця за спеціальністю 8.12010007 “Лабораторна діагностика”.

Література для опрацювання

1. Аветіков Д.С. Проблеми системи вищої медичної освіти в Україні на шляху до європейської інтеграції / Д.С. Аветіков [та ін.] // ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського»: Мат. X ювілейної Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю: «Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних навчальних закладах України на новому етапі» (18–19 квітня 2013 р.). – Ч. 1. – С. 188–190.

2. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – №1. – С. 5–9.
3. Асистентська практика студентів-магістрів : орієнтовна програма і методичні рекомендації щодо проходження асистентської педагогічної практики / кафедра педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів, 2004. – 24 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014. №1556–VII / Верховна Рада України. – К., 2014. – 76 с.
5. Ільченко О.І. Досягнення якісного навчання – головна мета сучасної медичної освіти / О.І. Ільченко, Т.В. Козицька, О.В. Храпай // Вища освіта України. – 2011. – Додаток 2 до №3, Том II (27). – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» – С. 180–187.
6. Концептуальні питання розробки стандартів вищої освіти для підготовки лікарів / Ю.В. Вороненко, Ю.П. Вдовиченко, О.П. Мінцер [та ін.] // Медична освіта. – 2012. – №2. – С. 31–34.
7. Мороз В.М. Рішення проблемних питань при впровадженні основних положень ЄКТС у ВНМУ ім. М.І. Пирогова / В.М. Мороз, Ю.Й. Гумінський, Л.В. Фоміна [та ін.] // Медична освіта. – 2013. – №2. – С. 40–43.
8. Мосійчук М. С. Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток вищої медичної освіти / М.С. Мосійчук // Медична освіта. – 2013. – №2. – С. 9–13.
9. Педагогічна практика : навчальна програма для спеціальності 8.12010007 «Лабораторна діагностика» / Ю.М. Нерянов, О.Д. Турган, Ю.М. Полковніков та ін. ; Запорізький державний медичний університет. – К., 2015. – 19 с.
10. Положення Кабінету Міністрів України про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) від 20.06.1998 №65. // Офіційний вісник України. –1999. – № 23. – С. 1040.

11. Толстанов О.К. Особливості підготовки фахівців з лабораторної діагностики у контексті інтеграції до європейського освітнього простору / О.К. Толстанов // Патологія. – 2013. – №1(27). – С. 4–6.

12. Харковенко Р.В. Розробка магістерських програм у контексті інтеграції медичної освіти в європейський простір / Р.В. Харковенко // Запорожский медицинский журнал. – 2013. – № 3(78). – С. 118–120.

2. НОРМАТИВНІ ПАРАМЕТРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У МЕДИЧНОМУ ВНЗ.

Загальне організаційне, навчально-методичне та наукове керівництво педагогічною (асистентською) практикою здійснюють кафедра гуманітарних дисциплін і деканат медичного факультету, до якого належить спеціальність «Лабораторна діагностика». Безпосередніми керівниками магістерської педагогічної практики є викладачі спеціальних кафедр, які забезпечують викладання дисциплін медико-біологічного профілю на вказаній спеціальності.

Робота студентів під час педагогічної (асистентської) практики організовується згідно з програмою педагогічної практики студентів спеціальності «Лабораторна діагностика» (освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр), з урахуванням навчального плану та програми підготовки студентів ВНЗ.

До керівництва педагогічною (асистентською) практикою магістрантів залучаються досвідчені викладачі профільної кафедри, як правило, доктори та кандидати наук, що мають значний досвід практичної роботи у вищій школі, діяльність яких пов'язана із забезпеченням викладання фундаментальних дисциплін.

Робочий день студента-практиканта визначається правилами внутрішнього трудового розпорядку ВНЗ. Щоденна робота студента-практиканта полягає у виконанні завдань педагогічної практики, зокрема, участь у роботі профільної кафедри, підготовка та проведення лекційних, семінарських та практичних занять за закріпленими дисциплінами тощо.

Після проходження педагогічної практики студент повинен знати:

- роль навчальних закладів у суспільстві, основні проблеми дисциплін, що визначають конкретну галузь їхньої діяльності;

- основні законодавчі документи, що стосуються системи освіти, права й обов'язки суб'єктів навчального процесу (викладачів, керівників, студентів);
- концептуальні основи предмету, його місце в загальній системі знань і цінностей та в навчальному плані навчального закладу;
- способи врахування в педагогічній діяльності індивідуальних особливостей студентів, включаючи вікові й психологічні;
- основи курсу, достатні для аналітичної оцінки, вибору й реалізації освітньої програми, що відповідає рівню підготовленості студентів, їхнім потребам, а також вимогам суспільства;
- сутність процесів навчання й виховання, їх психолого-педагогічні основи;
- шляхи вдосконалення майстерності викладача й способи самовдосконалення;
- наукові основи курсу, історію й методологію відповідної навчальної дисципліни;
- питання часткових методик за курсом;
- нові технології навчання;
- методи формування навичок самостійної роботи й розвиток творчих здібностей і логічного мислення студентів;
- методичні аспекти дисципліни, що викладається, в цілому, окремих тем і понять;
- методи й прийоми укладання завдань, вправ, тестів із різних тем;
- можливості застосування комп'ютерної техніки в навчальному процесі;
- дидактику навчальної дисципліни.

А також за підсумками педагогічної практики магістрант повинен уміти:

- проектувати, конструювати, організовувати й аналізувати свою педагогічну діяльність;

- планувати навчальні заняття відповідно до навчального плану закладу;
 - забезпечувати міждисциплінарні зв'язки курсу з іншими дисциплінами;
 - розробляти й проводити різні за формою навчання заняття, найбільш ефективні при вивченні відповідних тем і розділів програми, адаптуючи їх до різних рівнів підготовки студентів;
 - ясно, логічно викладати зміст матеріалу, спираючись на знання й досвід студентів;
 - відбирати й використовувати відповідні навчальні засоби для побудови технологій навчання;
 - аналізувати навчальну й навчально-методичну літературу та використовувати її для побудови власного викладу програмного матеріалу;
 - організовувати навчальну діяльність студентів, управляти нею й оцінювати її результати;
 - застосовувати основні методи об'єктивної діагностики знань студентів із предмету, вносити корективи в процес навчання з урахуванням даних діагностики;
 - володіти методикою проведення заняття із застосуванням мультимедійних засобів навчання;
 - створювати й підтримувати навчальне середовище, що сприяє досягненню мети навчання;
- розвивати інтереси студентів і мотивацію до навчання, формувати й підтримувати зворотній зв'язок із ними.

Практика студентів-магістрантів проходить у три етапи.

Етап перший – вступний, підготовчий. На цьому етапі студенти проходять знайомство з особливостями навчального процесу у ВНЗ та роботі кафедри, на яку їх відрядили для проходження практики на настановчій конференції, проведеній гуманітарною кафедрою з курсом педагогіки, яка

здійснює проміжний та підсумковий контроль за проходженням практики. При цьому студенти-магістранти, які після закінчення університету можуть працювати викладачами відповідних профільних кафедр ВНЗ, знайомляться зі складанням Індивідуального плану викладача кафедри, особливостями його наукової, методичної та організаційної роботи. За час практики студенти-магістранти також здобувають навички складання робочих програм за курсами дисциплін, викладання яких забезпечує відповідна профільна кафедра.

На першому етапі студенти також знайомляться зі студентською аудиторією, в якій вони будуть проводити навчальні та виховні заняття, відвідують заняття викладачів-методистів, які керують їх практикою.

Другий, основний етап, практики включає підготовку планів-конспектів навчальних занять та їх методичного забезпечення. Студентами-магістрантами проводяться не тільки семінарське (практичне), але й лекційне заняття. На заняттях студентів-практикантів повинні обов'язково бути присутні викладачі – керівники практики від гуманітарної та профільної кафедр, а також однокурсники (відповідно до графіка взаємовідвідування).

Після кожного проведеного практикантом заняття воно має детально обговорюватися для виявлення всіх переваг та недоліків його реалізації. Крім цього, до основного етапу практики входить виконання обов'язків куратора академічної студентської групи та проведення виховних заходів різних форм (диспути, семінари, бесіди, перегляди фільмів тощо) у студентських групах і потоках.

На третьому, заключному етапі практики студенти готують звіт про практику й захищають його на підсумковій конференції. На конференції повинні бути присутні керівники педагогічної практики з профільних кафедр та кафедри з курсом педагогіки. На конференції дається оцінка роботи

кожного практиканта. На основі цієї оцінки студентам виставляється бал модульного контролю.

Обов'язки керівника педагогічної (асистентської) практики від профільної кафедри:

- визначає разом із завідувачем кафедри навчальні дисципліни, з яких магістранти проводитимуть заняття у ході проходження педагогічної (асистентської) практики;
- проводить обов'язкові інструктажі з охорони праці і техніки безпеки з оформленням відповідної документації;
- контролює виконання магістрантами правил внутрішнього розпорядку, облік відвідування ними практики;

Обов'язки керівника педагогічної (асистентської) практики від кафедри з курсом педагогіки:

- видає практикантам індивідуальні завдання й усі необхідні документи для організації практики;
- надає методичні рекомендації щодо складання індивідуального плану проходження педагогічної (асистентської) практики магістрантами і затверджує їх;
- забезпечує постійне керівництво та контроль за виконанням індивідуального плану кожним магістрантом і надає необхідну методичну допомогу;
- повідомляє магістранта про систему звітності з практики;
- підводить підсумки практики магістрантів, оцінює роботу кожного магістранта, виставляє оцінку у залікову відомість і залікову книжку магістранта;
- складає звіт про підсумки її проведення і надає його декану факультету;

- бере участь у засіданні профільної кафедри з підведення підсумків за результатами педагогічної (асистентської) практики магістрантів.

Обов'язки студента-практиканта під час проходження педагогічної (асистентської) практики:

- до початку проходження практики уважно ознайомитися з її програмою та у випадку виникнення будь-яких питань вирішити їх на інструктивній нараді;
- своєчасно приступити до виконання програми практики, виконати в повному обсязі програму практики та індивідуальне завдання;
- суворо дотримуватись правил внутрішнього розпорядку, що діють у ВНЗ;
- вивчити правила охорони праці і техніки безпеки на робочих місцях і дотримуватись їх у повсякденній роботі;
- своєчасно оформити всі документи з педагогічної (асистентської) практики, у триденний термін після її закінчення подати звіт на кафедру керівнику та захистити його у встановлений кафедрою термін.

Інформаційний обсяг педагогічної практики

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика педагогічної практики
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>1201 «Медицина»</u> (шифр і назва)	Нормативна
Модулів – 1	Спеціальність: <u>«Лабораторна діагностика»</u>	Рік підготовки – 1-й
Змістових модулів – 1		Семестр – 2-й
Загальна кількість годин – 108		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 15 самостійної роботи студента – 39	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Практичні – 30 год.
		Самостійна робота – 78 год.
		Вид контролю – Поточний, підсумковий

		модульный контроль
--	--	--------------------

Структура педагогічної практики

Назви видів роботи	Кількість годин			
	денна форма			
	всього	у тому числі		
		л	пр.	с.р.
Змістовий модуль 1.				
Настановча конференція. Розподіл студентів за кафедрами, інструктаж щодо заповнення документації, встановлення строків проходження практики.	2		2	
Ознайомлення з документальною базою кафедри та її організаційної структури, а також із нормативними завданнями практики, розробка плану роботи.	12		6	6
Розробка власної робочої програми дисципліни під керівництвом керівника випускової кафедри.	12		2	10
Підготовка тексту лекції (опрацювання літератури, розробка плану, укладання тексту, розробка методичного та технічного забезпечення).	10		2	8
Підготовка семінарського (практичного, лабораторного) заняття, розробка методичного та технічного забезпечення.	10		2	8
Відвідання заняття керівника практики та написання відгуку.	6		2	4
Відвідання заняття, проведеного іншим магістрантом, написання відгуку.	6		2	4
Проведення лекційного заняття з подальшим обговоренням із керівниками практики.	3		3	
Проведення семінарського заняття з подальшим обговоренням із керівниками практики.	3		3	
Виконання обов'язків помічника куратора групи	14		4	10
Підготовка звіту про проходження практики.	8			8
Ведення щоденника практики.	10			10
Розробка побажань і порад покращення форм і методів проходження педагогічної практики у ВНЗ.	4			4
Підсумкова конференція – ознайомлення з власними результатами проходження практики.	8		2	6
ВСЬОГО	108		30	78

Форма підсумкового контролю успішності виконання педагогічної практики

Нормативною формою підсумкового контролю успішності виконаної практики є підсумковий модульний контроль практичної підготовки.

Підсумковий модульний контроль здійснюється по завершенні практики і проводиться у формі підсумкової конференції за результатами звітів і виконаних нормативів практики. До підсумкового модульного контролю допускаються студенти, які виконали програму переддипломної практики, мають належно оформлений «Щоденник практики» (*Додаток №1*) та іншу звітну документацію.

Педагогічна практика студентів оцінюється за всіма видами діяльності відповідно до розробленої системи балів.

У кінці практики студенти-магістранти подають такі звітні документи:

1. Заповнений щоденник проходження практики з відповідними відмітками керівників практики від профільної кафедри та кафедри гуманітарно-педагогічного спрямування.
2. Письмовий звіт (у довільній формі), де розкривається зміст виконаної роботи, висловлюються побажання, пропозиції щодо покращення умов, змісту проходження практики.
3. Конспекти лекції та практичного чи лабораторного заняття.
4. Аналіз відвіданого заняття викладача-методиста.
5. Аналіз відвіданого заняття іншого студента-практиканта.
6. Розроблену робочу програму з дисципліни.

Підсумки практики проводяться у формі звітної конференції.

Підсумковий модульний контроль вважається зарахованим, якщо студент набрав не менше 50 балів.

Діагностика успішності виконаної практики з модуля складається з результатів оцінювання. Поточний контроль здійснюється керівниками впродовж проходження студентами педагогічної практики шляхом аналізу та оцінки їх систематичної роботи, залікових навчальних занять. Підсумковий контроль здійснюється у кінці проходження практики шляхом оцінювання цілісної систематичної педагогічної діяльності студентів протягом двотижневого періоду.

При виставленні диференційованої оцінки студенту враховується рівень теоретичної підготовки майбутнього викладача, якість виконання завдань практики, рівень оволодіння педагогічними вміннями і навичками, ставлення до студентів, акуратність, дисциплінованість, якість оформлення документації та час її подання.

Оцінка за модуль визначається як сума оцінок поточного контролю за змістовий модуль (у балах) та оцінки підсумкового модульного контролю (у балах), яка виставляється при оцінюванні практичних навичок відповідно до переліку, визначеного програмою практики.

Максимальна кількість балів, що присвоюється студентам при засвоєнні модуля (залікового кредиту) – 200, в тому числі за поточну діяльність (змістовий модуль) – 120 балів та за результатами модульного підсумкового контролю – 80 балів.

Поточний контроль з модуля містить:

Види роботи	Кількість балів (максимальна)
Підготовка та проведення лекції	25 балів
Конспект лекції	10 балів
Підготовка та проведення практичного або лабораторного заняття	25 балів
Конспект практичного заняття	10 балів
Робота помічника куратора	10 балів
Розробка робочої програми з дисципліни	20 балів
Відгуки про відвідане заняття методиста та іншого практиканта	По 10 балів

Поточний контроль студентів здійснюється керівником-викладачем практики від профільної (випускової) кафедри навчального закладу та керівником педагогічної практики від кафедри гуманітарно-педагогічного спрямування. Поточний контроль здійснюється відповідно до конкретної мети на змістовому модулі.

Одним із видів діяльності студента та його контролю з боку керівників практики є ведення Щоденника педагогічної практики, який заповнюється студентом після кожного дня проходження практики та підписується керівниками педагогічної практики від профільної кафедри та кафедри гуманітарно-педагогічного спрямування.

Наявність заповненого та завіреного підписом керівників практики Щоденника є обов'язковим для допуску студента до підсумкового модульного контролю.

Керівники педагогічної практики аналізують роботу студентів на базі практики, враховуючи дисципліну (студент не повинен мати пропусків днів практики), якість ведення Щоденника, оволодіння практичними навичками викладача, оформлення індивідуального звіту.

Для оцінювання **поточної навчальної діяльності** встановлюється єдина шкала, яка визначає фіксовані значення для максимально можливої та мінімально необхідної кількості балів (120 балів, якщо поточні оцінки – «відмінно» та 60 балів, якщо поточні – «задовільно»).

Бали за поточну успішність прив'язуються до середньої арифметичної оцінки за традиційною п'ятибальною системою незалежно від кількості занять у модулі.

Підсумковий контроль з модуля практики здійснюється наприкінці модуля у формі підсумкової конференції за результатами звітів, Щоденників і виконаних нормативів практики (80 балів).

Оцінка з модуля практики виставляється лише студентам, які виконали програму переддипломної практики, мають належно оформлений Щоденник практики та отримали за поточну діяльність не менше 60 балів, а також набрали не менше ніж 50 балів за підсумковий модульний контроль. Оцінка за практику є сумою балів за поточну діяльність і підсумкового модульного контролю.

Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за практику, становить 200.

Після цього студенти ранжуються за шкалою ЄКТС у такий спосіб:

Оцінка ЄКТС	Статистичний показник
A	Найкращі 10% студентів
B	Наступні 25% студентів
C	Наступні 30% студентів
D	Наступні 25% студентів
E	Останні 10% студентів

Бали за педагогічну практику для студентів, які успішно виконали програму, конвертуються у традиційну чотирибальну шкалу за абсолютними критеріями, як наведено нижче у таблиці:

Бали з дисципліни	Оцінка за чотирибальною шкалою
Від 170 до 200 балів	5
Від 140 до 169 балів	4
Від 139 балів до 110 балів	3
Нижче 110 балів	2

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
		для практики
170 – 200	A	відмінно
151 – 169	B	добре
140 – 150	C	
130 – 139	D	задовільно
111 – 129	E	
51 – 110	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0 – 50	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінка за практику вноситься до заліково-екзаменаційної відомості та проставляється в залікову книжку студента. Оцінка складання заліку за педагогічну (асистентську) практику враховується нарівні з іншими оцінками, які характеризують успішність студента магістратури.

Література для опрацювання

1. Аветіков Д.С. Проблеми системи вищої медичної освіти в Україні на шляху до європейської інтеграції / Д.С. Аветіков [та ін.] // ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського»: Мат. X ювілейної Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю: «Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних навчальних закладах України на новому етапі» (18–19 квітня 2013 р.). – Ч. 1. – С. 188–190.

2. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – №1. – С. 5–9.

3. Архіпова С.П. Якість освіти у контексті вимог сучасності / С.П. Архіпова // Вісник Черкаського університету. – 2008. – №135 – С. 11–14.

4. Асистентська практика студентів-магістрів : орієнтовна програма і методичні рекомендації щодо проходження асистентської педагогічної практики / кафедра педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів, 2004. – 24 с.

5. Введенський В.Н. Моделювання професійної компетентності педагога / В.Н. Введенський // Педагогіка. – 2003. – №10. – С. 51–55.

6. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014. №1556–VII / Верховна Рада України. – К., 2014. – 76 с.

7. Ільченко О.І. Досягнення якісного навчання - головна мета сучасної медичної освіти / О.І. Ільченко, Т.В. Козицька, О.В. Храпай // Вища освіта

України. – 2011. – Додаток 2 до №3, Том II (27). – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» – С. 180–187.

8. Кайдалова Л. Г. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні : метод. рекомен. [для магістрантів зі спец. 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»] / Л. Г. Кайдалова, Т. В. Лутаєва, Н. В. Шварп. – Х. : В-во НФаУ, 2013. – 60 с.

9. Концептуальні питання розробки стандартів вищої освіти для підготовки лікарів / Ю.В. Вороненко, Ю.П. Вдовиченко, О.П. Мінцер [та ін.] // Медична освіта. – 2012. – №2. – С. 31–34.

10. Кузьмина Н.В. Формирование педагогических способностей / Н.В. Кузьмина. – Л., 1961. – 213 с.

11. Лутаєва Т. В. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні : навч.-метод. посіб. / Т. В. Лутаєва. – Х. : НФаУ, 2014. – 104 с.

12. Мороз В.М. Рішення проблемних питань при впровадженні основних положень ЄКТС у ВНМУ ім. М.І. Пирогова / В.М. Мороз, Ю.Й. Гумінський, Л.В. Фоміна [та ін.] // Медична освіта. – 2013. – №2. – С. 40–43.

13. Мосійчук М. С. Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток вищої медичної освіти / М.С. Мосійчук // Медична освіта. – 2013. – №2. – С. 9–13.

14. Мурована Н.Н. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності : методичний посібник / Н.Н. Мурована. – Севастополь : Рибзст, 2006. – 24 с.

15. Національна доктрина розвитку освіти в Україні. – К., 2001.

16. Педагогічна практика : навчальна програма для спеціальності 8.12010007 «Лабораторна діагностика» / Ю.М. Нерянов, О.Д. Турган, Ю.М. Полковніков та ін. ; Запорізький державний медичний університет. – К., 2015. – 19 с.

17. Радченко А.Є. Моніторинг професійної педагогічної компетентності вчителя / А.Є. Радченко // Управління школою. – 2005. – №35–36. – С. 24–58.

18. Сабатовська І. С. Моделювання діяльності фахівця : навч. посіб. / І. С. Сабатовська, Л. Г. Кайдалова. – Х. : НФаУ, 2014. – 180 с.
19. Селевко Г. Педагогические компетенции и компетентность / Г. Селевко // Сельская школа. – 2004. – №3. – С. 29–32.
20. Семенчук П. С. Предмет, задачі, основні категорії педагогіки вищої школи. Вища школа як педагогічна система [Електронний ресурс] / П.С. Семенчук. – Режим доступу: <http://www.virtual.ks.ua/students/7488-subject-tasks-main-categories-pedagogics-high-school-as-the-educational-system.html>.
21. Стародуб Т.С. Програма науково-виробничої (асистентської) практики студентів спеціальності «Міжнародні відносини» (освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр) / Т.С. Стародуб. – К. : ПрАТ «ВНЗ «КГА», 2013. – 16 с.
22. Товканець Г.В. Університетська освіта : навчально-методичний посібник / Г.В. Товканець. – К. : Кондор, 2011. – 182 с.
23. Толстанов О.К. Особливості підготовки фахівців з лабораторної діагностики у контексті інтеграції до європейського освітнього простору / О.К. Толстанов // Патологія. – 2013. – №1(27). – С. 4–6.
24. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] / М.М. Фіцула. – Режим доступу: <http://archive.is/tuQZa>.
25. Харковенко Р.В. Розробка магістерських програм у контексті інтеграції медичної освіти в європейський простір / Р.В. Харковенко // Запорожский медицинский журнал. – 2013. – № 3(78). – С. 118–120.

3. СУЧАСНА ПРОФЕСІОГРАМА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Сучасний розвиток освітніх технологій в Україні полягає в пошуку найбільш доцільних засобів реалізації програми реформування системи освіти – створення оптимальних умов для розвитку особистості, перетворення освіти на дієвий чинник розвитку людини. Ключова роль у цьому процесі належить педагогові як суб'єкту управління навчально-виховним процесом. Це зумовлює все більшу увагу з боку дослідників педагогіки до особистості викладача, якому належить стратегічна роль у розвитку студента протягом професійної підготовки.

Особа викладача, його ідейно-науковий, психолого-педагогічний та методичний розвиток є вирішальним чинником у підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Відповідно до нової філософії освіти викладач вищої школи в сучасних соціокультурних умовах вбачається у психологічно переконливій трансляції науково-культурного й професійного досвіду.

На формування педагогічної майстерності та високого рівня професіоналізму викладача вищого навчального закладу впливають різні чинники. В першу чергу це державна кадрова політика, яка в цій сфері повинна мати довготривалий і послідовний характер.

Говорячи про модель викладача ВНЗ, варто зазначити такі його специфічні функції у навчально-виховному процесі:

а) амортизаційна, яка долає диспропорцію соціально-професійної сфери за освітнім рівнем, інформованістю, знаннями та ціннісними орієнтаціями;

б) компенсаторна, що здійснює виправлення недоліків функціонування попередньої освіти;

в) розвиваюча, яка зумовлює всебічний (професійний і загальнокультурний) розвиток особистості;

г) адаптивна, що сприяє пристосуванню студентів до постійно змінного соціального середовища з усе новими й новими вимогами до фахівця;

д) організаційна, яка полягає в раціональній організації вільного часу (самостійної роботи) для самоосвіти студента і постійного прагнення до саморозвитку;

е) корекційна, що здійснює цілеспрямовану зміну одних якостей особистості на інші з урахуванням її майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Професійно-педагогічна компетентність відображає готовність і здатність фахівця професійно виконувати педагогічні функції відповідно до прийнятих у суспільстві освітніх нормативів і стандартів. Оскільки соціальні норми рухливі, то й змістове та структурне наповнення цієї компетентності є динамічним. Освіта створює лише передумови для формування професійної компетентності, що включає в себе постійне навчання цілого комплексу видів діяльності, необхідних для вирішення актуальних завдань у педагогічному процесі.

Успішність діяльності педагога може бути розглянута й оцінена в межах його професійної компетенції. Професійно-педагогічна оцінка діяльності формується на основі професійної кваліфікації й компетентності (майстерності) як особливого симбіозу життя й професії. Оскільки гуманістична парадигма освіти передбачає концентрування навчального процесу не на навчальній дисципліні, а на особистості студента, його професійному становленні та особистісному зростанні, сам викладач має бути високого рівня самоактуалізованості, особистісної й громадянської зрілості.

Особливість діяльності викладача вищої школи полягає в тому, що вона є складно організованою і складається з декількох взаємозв'язаних видів, які мають спільні компоненти. Викладач ВНЗ здійснює такі види діяльності, як педагогічна, науково-дослідна, професійна, адміністративно-господарча, управлінська, комерційна і суспільна, однак провідну роль у

діяльності викладача відіграє педагогічна діяльність. Професійна діяльність викладача вищої школи вимагає наявності певних особистісних якостей, соціально-психологічних рис і педагогічних здібностей.

Теоретична підготовка проявляється в умінні педагогічно мислити, яке передбачає наявність у педагога таких умінь:

- аналітичні, через які проявляється узагальнене вміння педагогічно мислити, діагностувати педагогічні явища, аналізувати їх складові (умови, причини, мотиви, засоби, форми та інше); знаходити способи оптимального рішення педагогічних проблем тощо;

- прогностичні, які проявляються в прогнозуванні педагогічного процесу, розвитку особистості і її соціальних відношень;

- проєктивні, що полягають у конкретизації педагогічного прогнозування в планах навчання і виховання, обґрунтування способів і етапів їх реалізації, підбір змісту педагогічного процесу; визначення основних видів діяльності тощо;

- рефлексивні, що проявляються в уміннях педагога аналізувати свою професійну діяльність: правильність постановки мети і завдань; адекватність змісту педагогічного процесу поставленим завданням; відповідність форм, методів, засобів індивідуальним і віковим особливостям тощо.

Зміст практичної готовності виражається у зовнішніх вміннях, тобто в діях, які можна спостерігати в процесі організаційної і комунікативної діяльності. Організаційну діяльність забезпечують такі вміння:

- мобілізаційні: розвиток інтересу, формування мотивації до навчального процесу; стимулювання до саморозвитку і творчості; забезпечення умов для ефективної самореалізації особистості тощо;

- інформаційні: вміння отримувати, систематизувати знання і адаптувати їх до педагогічного процесу; організація їх чіткої і ефективної передачі;

- розвиваючі: організація процесу взаємодії з метою створення умов для всебічного розвитку особистості (психічних процесів, властивостей);

- орієнтаційні, спрямовані на формування ціннісних установок особистості, її світогляду, стимулювання стійкого інтересу до майбутньої професійної діяльності, відповідно до індивідуально-психологічних особливостей особистості, організація діяльності з метою виявлення і закріплення соціально значимих якостей;

- перцептивні, що проявляються в загальному вмінні розуміти партнерів по взаємодії, всебічно сприймати партнерів по спілкуванню; адекватно інтерпретувати поведінку; протистояти стереотипам сприйняття тощо;

- комунікативні, спрямовані на організацію педагогічного спілкування, встановлення психологічного контакту; корегувати і управляти процесом; налагоджувати зворотній зв'язок; володіння комунікативною культурою.

Аналіз наукової літератури дає змогу виділити такі загальні вимоги до сучасного педагога ВНЗ:

1. Наявність професійної компетентності, яка базується на спеціальній науковій, практичній і психолого-педагогічній підготовці, до неї також належить чесність і ясність у взаєминах з людьми, високий рівень загальної психологічної культури, повага до професіоналізму інших і наукової спадщини, акуратність і охайність, дисциплінованість і вимогливість, високий рівень соціального сприйняття й самопізнання, висока інтелектуально-пізнавальна зацікавленість і допитливість, інтерес до розвитку потенційних можливостей студентів і потреба в педагогічній діяльності з ними, позитивна Я-концепція, високий рівень домагань, емоційна стійкість, витримка й самовладання, саморегуляція, самостійність і діловитість у вирішенні життєво-важливих завдань, твердість характеру;

2. Загальнокультурна й гуманітарна компетентність, що включає в себе знання основ світової культури, гуманістичні особистісні якості, відповідальність за результати власної діяльності, мотивації до самовдосконалення, широту світогляду, принциповість і стійкість

переконань, громадянську активність і цілеспрямованість, національну самосвідомість, патріотизм і толерантність щодо інших народів і культур, гуманізм і соціальний оптимізм, високий рівень відповідальності та працелюбність;

3. Креативність, що передбачає сформованість нестандартного мислення, володіння інноваційною стратегією і тактикою, пластичною адаптацією до змін змісту і умов професійної діяльності, науково-педагогічну творчість, професійну працездатність, активну інтелектуальну діяльність, науковий пошук, педагогічне спрямування наукової ерудиції, педагогічну спостережливість, педагогічну увагу та інтуїцію, володіння педагогічною технікою, активну інтелектуальну діяльність, науковий пошук, гнучкість і швидкість мислення у педагогічних ситуаціях, високу культуру мови та мовлення, володіння мімікою, тоном голосу, поставою, рухами і жестами .

4. Комунікативна компетентність, яка включає в себе розвинене мовлення, володіння іноземними мовами, сучасними засобами зв'язку й основами комп'ютерної грамотності.

5. Соціально-економічна компетентність, що передбачає володіння основами сучасної ринкової економіки, знання законів бізнесу, азів екології і права. Викладачеві необхідно цікавитися процесами, які відбуваються в сучасному суспільстві та світі, розвивати творчі здібності, етичні навички та естетичні смаки.

Викладач має володіти також професійними вміннями, дотримуватись основних принципів дидактики: свідомості та активності усіх учасників педагогічного процесу, послідовності та системності у висвітленні матеріалу, ясності й доступності у викладі матеріалу, науковості та зв'язку теорії з практикою; вміти викликати та підтримати інтерес аудиторії до предмету.

Не менш важливим компонентом у діяльності викладача є його інформаційна культура. В умовах переходу нашого суспільства у постіндустріальне та інформаційне суспільство висуваються нові вимоги й створюються нові можливості у застосуванні інформаційних технологій та

комп'ютерної техніки практично в усіх галузях виробництва, науки, освіти, культури і навіть побуту. Тому викладач мусить ефективно використовувати нові технології та джерела інформації, що сприятиме більш продуктивному засвоєнню нових знань та умінь у системі подальшого розвитку інформатизації суспільства, широкому впровадженню інформатизації в навчальний процес і наукові дослідження.

Кожен викладач повинен оволодіти хоча б найменшим рівнем комп'ютерної грамотності та сучасної інформаційної культури. Це тим більше стає актуальним, оскільки безпосереднє використання комп'ютерних технологій усе активніше застосовується для викладання цілої низки дисциплін та контролю знань, розвиваються форми дистанційної освіти.

Ще однією невід'ємною складовою характеристики викладача є рівень його педагогічної культури. Педагогічна культура є частиною загальнолюдської культури, в якій з найбільшою повнотою відображені духовні й матеріальні цінності освіти й виховання, а також способи творчої педагогічної діяльності, необхідні для обслуговування історичного процесу зміни поколінь, соціалізації особистості і здійснення освітньо-виховного процесу. Педагогічна культура інтегрує історико-культурний педагогічний досвід і регулює сферу педагогічної взаємодії. Вона розглядається як вияв сутнісних властивостей особистості, професійної діяльності і спілкування педагога.

Педагогічна культура розуміється як система цінностей-регуляторів педагогічної діяльності, передумова, мета, засіб, інструмент педагогічної діяльності. Педагогічна культура викладача повинна тяжіти до найвищого рівня, показниками якого слід вважати:

1. Гуманістично-педагогічну позицію у ставленні до студентів, здібність бути вихователем.
2. Психолого-педагогічну компетентність і розвинене педагогічне мислення. Ґрунтовні знання з педагогіки та психології є запорукою

ефективної організації викладачем особистісно-орієнтованого навчального процесу.

3. Освіченість у сфері предмету викладання та оволодіння педагогічними технологіями.

4. Досвід творчої педагогічної діяльності, уміння обґрунтовувати власну педагогічну діяльність.

5. Культуру професійної поведінки, способів саморозвитку, уміння саморегуляції власної діяльності, культуру спілкування.

Культура професійно-педагогічної поведінки передбачає, що за всіх обставин педагогічної взаємодії викладач дотримується норм моралі та педагогічної етики, виявляє гідність, доброзичливість, витримку, культуру спілкування, такт.

Окрім того, що викладач володіє високорозвиненими особистісними рисами, інформаційною та педагогічною культурою, у його діяльності важливе значення посідають знання та вміння. Ці структури у науково - психологічному аспекті передбачають дві ланки. До першої належить така система взаємозв'язаних знань та вмінь:

а) спеціально-наукових – знання історії своєї науки, її теоретичних основ та практичне вміння застосовувати знання. Педагог має володіти системою знань зі спеціальності. Важливим є те, що він має постійно оновлювати свої знання, займатися самоосвітою.;

б) педагогічних – знання дидактики, теорії виховання, усвідомлення основних аспектів навчання й виховання у виші, діагностика професійних даних майбутнього фахівця, прогнозування його фахового зростання;

в) методичних – знання шляхів, методів, прийомів і засобів донесення наукової інформації до студентів;

г) психологічних – знання психологічних основ викладання обраного предмету, психологічного стану студентів і свого власного, закономірності вікових та індивідуальних особливостей сприймання студентами змісту навчання.

Відповідно до теорії Н.В. Кузьміної, в системі професійного знання педагога повинні бути представлені такі психологічні компоненти:

- диференційно-психологічний – знання про особливості засвоєння навчального матеріалу у відповідності з індивідуальними та віковими характеристиками;

- соціально-психологічний – знання про особливості навчально-пізнавальної і комунікативної діяльності навчальної групи і конкретної особистості в ній, про особливості взаємовідносин та спілкування;

- аутопсихологічний – знання про позитивні та негативні сторони своєї професійної діяльності, особливості своєї особистості і її характерні якості.

Вони допомагають викладачеві аналізувати залежності, які зумовлюють хід і результати процесу навчання, встановлювати на цій основі закономірності, які діють у освітній сфері, вибирати методи, організаційні форми і засоби навчання, найбільш ефективні для здійснення якісної підготовки фахівців.

Отже, можна сказати, що структурна модель педагогічної праці викладача ВНЗ передбачає складну систему компетенцій (теоретико-педагогічну, організаційно-мобілізаційну, комунікативно-розвивальну, інформаційно-орієнтувальну, дослідницьку та гностичну діяльність), кожна з яких передбачає цілу низку професійних умінь, що й забезпечують розвиток майстерності педагога.

Література для опрацювання

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А.М. Алексюк. – К. : Вища школа, 1998. – 560 с.

2. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – №1. – С. 5–9.

3. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи / Л.В. Артемова – К. : Кондор, 2008. – 272 с
4. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) : монографія / Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина та ін. ; під заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 47–52.
5. Васянович Г. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / Г. Васянович. – Львів, 2000. – 248 с.
6. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / А.С. Роботова, Т.В. Лентьева, И.Г. Шапошникова и др. ; под ред. А.С. Роботовой. – 2-е изд., стереотип. – М., 2004. – 530 с.
7. Введенський В.Н. Моделювання професійної компетентності педагога / В.Н. Введенський // Педагогіка. – 2003. – №10. – С. 51–55.
8. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи / С.С. Вітвицька. – К. : Логос, 2003. – 221 с.
9. Галагузов В.М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні / В.М. Галагузов, М.Б. Євтух. – К. : Освіта, 1995. – 241 с.
10. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014. №1556–VII / Верховна Рада України. – К., 2014. – 76 с.
11. Занина Л.В. Основы педагогического мастерства / Л.В. Занина, Н.П. Меньшикова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2003. – 288 с.
12. Зимняя И. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. Зимняя // Дайджест педагогічних ідей та технологій «Школа-парк». – 2003. – №4. – С. 18–23.
13. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / И.Ф. Исаев. – М., 2002. – 105 с.
14. Кайдалова Л. Г. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: метод. рекомендації [для магістрантів спец. «Педагогіка вищої школи»] /

Л. Г. Кайдалова, Н. В. Шварп., Н. Б. Щокіна. – Х. : Вид-во НФаУ, 2012. – 32 с.

15. Кайдалова Л. Г. Педагогічні технології як засіб формування компетентностей майбутніх фахівців охорони здоров'я / Л.Г. Кайдалова // Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 17.– С. 49-53.

16. Кларин М. Инновации в мировой педагогике / М. Кларин. – М., 1998. – 128 с.

17. Коротяев Б.І. Педагогіка вищої школи / Б.І. Коротяев, Є.О. Гришин, О.А. Устинко. – К. : Освіта, 1990. – 456 с.

18. Кузьмина Н.В. Формирование педагогических способностей / Н.В. Кузьмина. – Л., 1961. – 213 с.

19. Лутаєва Т. В. Педагогічна культура : навч. посіб. / Т. В. Лутаєва, Л. Г. Кайдалова. – Х. : НФаУ, 2013. – 156 с.

20. Лутаєва Т. В. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні : навч.-метод. посіб. [для магістрантів зі спец. 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»] / Т. В. Лутаєва. – Х. : НФаУ, 2014. – 104 с.

21. Марушкевич А.А. Педагогіка вищої школи / А.А. Марушкевич. – К. : Логос, 2006. – 215 с.

22. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя / Л.М. Митина. – М., 1998. – 156 с.

23. Мурована Н.Н. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності : методичний посібник / Н.Н. Мурована. – Севастополь : Рибзст, 2006. – 24 с.

24. Олійник В.В. Професійне зростання педагогічних працівників: організаційно-педагогічний аспект / В.В. Олійник, Л.І. Даниленко // Методист. – 2003. – №3. – С. 2–5.

25. Педагогика и психология высшей школы / отв. ред. С.И. Самыгин. – Ростов н/Д, 1998. – 235 с.

26. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, О.С. Цокур та ін. – Одеса, 2002. – 214 с.
27. Разина Н.А. Модель професійної компетентності учителя в соответствии со стандартами образования / Н.А. Разина // Завуч. – 2001. – №4. – С. 113–136.
28. Сабатовська І. С. Моделювання діяльності фахівця : навч. посіб. / І. С. Сабатовська, Л. Г. Кайдалова. – Х. : НФаУ, 2014. – 180 с.
29. Савенкова Л.О. Складові професіоналізму викладача вищої школи / Л.О. Савенкова, Г.М. Романова // Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навчальний посібник / за ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. К., 2007. – С. 47–61.
30. Селевко Г. Педагогические компетенции и компетентность / Г. Селевко // Сельская школа. – 2004. – №3. – С. 29–32.
31. Теслюк В.М. Основи педагогічної майстерності : навчальний посібник / В.М. Теслюк, П.Г. Лузан, Л.М. Шовкун. – К. : ДАККиМ, 2010. – 244 с.
32. Формирование личности учителя школы в процессе профессиональной подготовки / под ред. В.А. Сластенина. – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.
33. Шварп Н. В. Психологічна компетентність викладачів ВНЗ медичного та фармацевтичного профілю / Н. В. Шварп // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей. Серія “Педагогіка і психологія”. – Ялта : РВВ КГУ. – 2014. – Вип. 45. – Ч. 2. – С. 366-372.
34. Шварп Н. В. Формування педагогічної творчості майбутніх викладачів / Н. В. Шварп // Науковий збірник. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – № 79. – С. 109-114.

4. ДОКУМЕНТАЛЬНО-ОРГАНІЗАЦІЙНА БАЗА РОБОТИ ВИКЛАДАЧА. РОБОЧА ПРОГРАМА.

Кожен студент магістратури, направлений на проходження практики на профільну кафедру для виконання обов'язків асистента кафедри (викладача), повинен на першому етапі ознайомитися з переліком фундаментальних дисциплін, що викладаються на ній, а також із методичним комплексом дисципліни, заняття в рамках якої муситиме провести.

Потім під керівництвом викладача, відповідального за практику, студент має самостійно розробити робочу програму дисципліни, щоб краще уявляти загальну структуру курсу, його нормативну основу та особливості розподілу видів роботи й перспективного планування роботи педагога на семестр, а також логіку добору методів викладання та контролю знань.

Згідно з державними стандартами вищий навчальний заклад повинен підготувати конкурентноспроможного фахівця з високим рівнем опанування фаховими компетенціями. Процес формування інструментальних, міжособистісних і спеціальних компетенцій здійснюється передусім завдяки навчально-методичному комплексу навчальної дисципліни.

Навчально-методичний комплекс (НМК) визначає сукупність нормативних, дидактичних і методичних документів, спрямованих на реалізацію освітніх послуг певної науки або галузі знань. Навчально-методичний комплекс – це певна, чітко окреслена кількість навчально-методичних документів, що являють собою перспективну модель організації освітнього процесу, яка згодом буде реалізована на практиці.

Мета навчально-методичного комплексу кожної дисципліни полягає у забезпеченні цілісного навчального процесу з певної дисципліни, який включає визначені «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» форми, методи і засоби навчання у ВНЗ.

Призначення НМК дисципліни полягає в тому, щоб забезпечити єдність мети, змісту, дидактичного процесу й організаційних форм навчання. Лише при дотриманні цієї умови навчально-методичний комплекс буде являти собою комплекс у повному розумінні цього слова – сукупність різних засобів навчання, що становлять одне ціле.

Організаційно-методичне забезпечення навчального процесу починається з розробки згідно з чинною нормативно-правовою базою країни, профільним міністерством (Міністерством охорони здоров'я України) та керівництвом ВНЗ навчально-методичного опису спеціальності та відповідних дисциплін, який зокрема містить:

- типові навчальні плани для певної спеціальності;
- типові навчальні програми за всіма нормативними і вибірконими навчальними дисциплінами;
- план наскрізної підготовки спеціалістів.

На основі цих навчальних планів відбувається координація підготовки фахівців, діяльність кафедр та укладання навчального графіку й розкладу.

Усі ці документи повинні відповідати державному стандарту освіти України.

Зокрема, так визначається зміст освіти – науково обґрунтована система дидактичного і методичного оформлення процесу формування знань, умінь і навичок, а також досвіду творчої діяльності особистості відповідно до освітніх і кваліфікаційних рівнів.

Зміст освіти визначається освітньо-професійною програмою підготовки, освітньо-кваліфікаційною характеристикою, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними документами і відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах при організації навчального процесу.

Освітньо-професійна програма (ОПП) підготовки фахівців – це перелік нормативних і вибірконих навчальних дисциплін із визначенням обсягу

годин, відведених для їх вивчення, а також форм підсумкового контролю знань, умінь та навичок студентів.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) – це основні вимоги до професійних якостей, теоретичних знань, виробничих вмінь та навичок фахівців, які відповідають визначеному освітньому рівню і необхідні для успішного виконання професійних обов'язків.

Структурно-логічна схема підготовки – це наукове і методичне обґрунтування процесу реалізації освітньо-професійної програми підготовки.

Зміст освіти складається з нормативної і вибіркової частин. Нормативна частина визначається відповідним державним стандартом освіти, вибіркова частина – вищим навчальним закладом.

Державний стандарт освіти – це сукупність норм, що визначають вимоги до відповідного освітнього (кваліфікаційного) рівня. Відповідно до державного стандарту навчання студентів ведеться за навчальним планом, що складається на підставі типового навчального плану, затвердженого профільним міністерством.

Навчальний план – це нормативний документ, що визначає перелік і обсяг нормативних і вибіркового навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять і їх обсяг, графік навчального процесу, форми і способи проведення поточного і підсумкового контролю.

Перелік дисциплін, розподіл їх за семестрами, час, відведений на їх викладання, визначається залежно від напрямку підготовки, спеціальності, спеціалізації, кваліфікації майбутнього фахівця, а також від загальної тривалості часу навчання.

Для конкретизації планування навчального процесу на кожен навчальний рік складається робочий навчальний план. Нормативні навчальні дисципліни визначаються державним стандартом освіти. Дотримання їх назв і обсягу є обов'язковим для навчального закладу. Вибіркові навчальні дисципліни вводяться для поглибленої підготовки фахівців у певній сфері

діяльності, ефективного використання можливостей конкретного вищого навчального закладу.

У своїй діяльності кафедри відштовхуються від визначеного навчальним планом кількості годин (як аудиторних, так і для самостійної роботи студентів) і розробляють методичне забезпечення подальшого викладання дисциплін, створюючи навчально-методичний комплекс дисципліни.

Навчально-методичний комплекс дисципліни складається з таких обов'язкових блоків:

1. Нормативні документи:

- навчальна програма;
- робоча навчальна програма.

2. Навчально-методичні матеріали:

- методичні рекомендації до вивчення курсу;
- конспект лекцій;
- методичні рекомендації з підготовки студентів до семінарських (практичних) занять;
- методичні рекомендації для виконання лабораторних занять;
- методичні рекомендації для виконання курсових та дипломних проектів;
- методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів.

3. Інформаційні матеріали:

- дидактичний інструментарій для забезпечення навчальних занять;
- технічні та програмні засоби забезпечення викладання навчальної дисципліни.

4. Завдання для здійснення контролю знань, умінь, навичок:

- завдання для поточного контролю;
- завдання для підсумкового (модульного) контролю;
- пакет для проведення комплексної контрольної роботи;

- питання до заліку.

5. Додаткові матеріали:

- презентації з навчальної дисципліни;
- мультимедіа та інтерактивні матеріали;
- відеоматеріали;
- робочі зошити;
- словники термінів;
- довідкові матеріали.

Однією з найважливіших складових навчально-методичного комплексу є, звичайно, робоча програма з дисципліни. Робоча програма – документ, що визначає сукупність наукового матеріалу з певної дисципліни, обов'язкової для вивчення у ВНЗ.

У ній указується послідовність вивчення різних тем дисципліни, міститься детальний перелік питань з кожної теми з метою уточнення меж, у яких вона повинна вивчатися, вказуються теми лабораторних, практичних і семінарських занять. Програмі передуює пояснювальна записка, в якій формулюються мета і завдання вивчення дисципліни, роз'яснюється її структура. Отже, програма є обов'язковим методичним документом, що служить основою для викладання дисципліни.

У програмі також наочно відображаються важливі міжпредметні зв'язки. Для орієнтації викладачів є корисною розбивка часу за темами, що відводиться на вивчення кожного курсу.

Орієнтовна структура робочої програми:

1. Титульна сторінка.
2. Інформація про укладачів.
3. Пояснювальна записка, де визначені предмет, мета та завдання предмету, міжпредметні зв'язки та особливості вивчення й значення

дисципліни, відомості про очікувані знання та вміння студентів після опанування навчальним предметом.

4. Структура та зміст предмету (поділ на модулі, теми, підтеми, питання курсу).

4.1. Інформаційний обсяг модуля.

4.2. Тематичний план лекцій.

4.3. Тематичний план практичних (семінарських, лабораторних) занять із визначенням кількості годин з кожної теми.

4.4. Теми занять, запропонованих кафедрою для самостійної позааудиторної роботи студентів.

5. Матеріали для проведення контролю.

5.1. Форми підсумкового контролю.

5.2. Перелік питань для проведення підсумкового контролю.

5.3. Шкали переведення балів у національну шкалу та ЄКТС.

5.4. Перелік обов'язкових теоретичних питань і практичних навичок, без оволодіння якими студент не зможе одержати позитивну оцінку.

4.5. Критерії оцінки знань з дисципліни.

6. Література (основна й додаткова).

Література для опрацювання

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А.М. Алексюк. – К. : Вища школа, 1998. – 560 с.

2. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – №1. – С. 5–9.

3. Асистентська практика студентів-магістрів : орієнтовна програма і методичні рекомендації щодо проходження асистентської педагогічної

практики / кафедра педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів, 2004. – 24 с.

4. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / А.С. Роботова, Т.В. Лентьева, И.Г. Шапошникова и др. ; под ред. А.С. Роботовой. – 2-е изд., стереотип. – М., 2004. – 530 с.

5. Вітвицька С.С. Практикум з педагогіки вищої школи : навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – К. : Освіта, 2005. – 396 с.

6. Галагузов В.М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні / В.М. Галагузов, М.Б. Євтух. – К. : Освіта, 1995. – 241 с.

7. Кайдалова Л. Г. Планування та організація навчально-виховного процесу : навч.-метод. посіб. [для магістрантів зі спец. 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»] / Л. Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна. – Х. : НФаУ, 2014. – 108 с.

8. Кайдалова Л. Г. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні : метод. рекомен. [для магістрантів зі спец. 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»] / Л. Г. Кайдалова, Т. В. Лутаєва, Н. В. Шварп. – Х. : В-во НФаУ, 2013. – 60 с.

9. Лутаєва Т. В. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні : навч.-метод. посіб. [для магістрантів зі спец. 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»] / Т. В. Лутаєва. – Х. : НФаУ, 2014. – 104 с.

10. Методичні рекомендації до складання навчальних програм дисциплін та робочих навчальних програм кредитних модулів / Уклад. В. П. Головенкін. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: ІВЦ “Видавництво «Політехніка»”, 2006. – 20 с.

11. Методичні рекомендації до створення навчально-методичного комплексу з дисципліни / уклад. : В.В. Молодиченко, А.М. Солоненко, О.С. Максимов та ін. – Мелітополь : МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2011. – 25 с.

12. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / за ред. О.Г. Мороза. – К. : НПУ, 2001. – 338 с.
13. Положення про застосування кредитно-модульної системи організації навчального процесу в Запорізькому державному медичному університеті / Ю.М. Нерянов, В.М. Компанієць. – Запоріжжя, 2010. – 24 с.
14. Положення про організацію навчального процесу у Запорізькому державному медичному університеті / Ю.М. Колесник, Ю.М. Нерянов, В.М. Компанієць, С.А. Моргунцова. – Запоріжжя, 2012. – 26 с.
15. Сабатовська І. С. Моделювання діяльності фахівця : навч. посіб. / І. С. Сабатовська, Л. Г. Кайдалова. – Х. : НФаУ, 2014. – 180 с.
16. Стародуб Т.С. Програма науково-виробничої (асистентської) практики студентів спеціальності «Міжнародні відносини» (освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр) / Т.С. Стародуб. – К. : ПрАТ «ВНЗ «КГА», 2013. – 16 с.
17. Товканець Г.В. Університетська освіта : навчально-методичний посібник / Г.В. Товканець. – К. : Кондор, 2011. – 182 с.
18. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] / М.М. Фіцула. – Режим доступу: <http://archive.is/tuQZa>.

ВИХОВНА РОБОТА ВИКЛАДАЧА ВНЗ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАГІСТРАНТА ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ.

Важливою складовою педагогічної практики студентів магістратури є виховна робота зі студентами та виконання функцій куратора.

Сучасний етап розвитку суспільства потребує особливої уваги до формування духовної сфери випускника вищої школи. Сьогодні як ніколи вимагається створення умов для самореалізації вільної, творчої і моральної особистості, яка є носієм інтелігентності в повному обсязі її класичних якостей. Становлення такої особистості можливе тільки при збереженні і відродженні духовно-історичних цінностей своєї країни, пріоритетного розвитку культури, науки і освіти як необхідних джерел прогресу суспільства з гарантованим майбутнім. Формування національної інтелігенції, сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти – завдання, що стоїть перед вищими навчальними закладами на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців.

Виховання – один із процесів соціалізації індивіда, який відбувається в житті в будь-якому суспільстві. У навчальному закладі соціалізація має стати спрямованою, але її результати не піддаються контролю й оцінюванню на іспитах і заліках: студент може знати моральні норми, але вони не стають частиною його переконань. Моральність індивіда виявляється у його вчинках, які здійснюються й за межами ВНЗ. Тому у виші необхідно створити умови для спрямування соціалізації студента.

Згідно з Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти, затвердженій Міністерством освіти в 1996 році, що стала практичним документом для організації виховної роботи в навчальних закладах всіх рівнів, – основною метою виховання має бути набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу,

досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування в молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина України, духовності, художньо-естетичної, правової, екологічної, валеологічної, гендерної культури.

Досягнення мети виховання можливе лише за умови комплексного підходу і залучення до цієї роботи всього професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді.

Виховна робота, що проводиться у ВНЗ за межами аудиторії, забезпечує актуалізацію теоретичних знань студентів, спрямовує їх у практичну площину, звертає увагу молоді на найгостріші соціальні проблеми сьогодення, формує їх соціальну зрілість. Освітня й виховна діяльність навчального закладу повинна знаходитись у тісному взаємозв'язку, доповнюючи і збагачуючи одна одну. Оновлення змісту загальноосвітніх, соціально-гуманітарних дисциплін має бути підпорядковано меті формування в студентів національної самосвідомості, патріотизму, правової та економічної грамотності, соціальної активності, загальної культури особистості, що базується на надбаннях української та світової культури.

Пріоритетними напрямками в реалізації концепції виховної роботи у ВНЗ на сьогодні є формування особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу, спрямована на втілення в життя української національної ідеї, виховання демократичного, гуманістичного світогляду, яка поважає громадянські права і свободи, традиції народів і культур світу, а також національний, релігійний, мовний вибір кожної людини.

Це дає підстави виокремити основні напрямки виховання студентів у ВНЗ, а саме:

- навчально-професійне, яке дає змогу спрогнозувати майбутню модель фахівця, виховує в студентів самостійність мислення, постійну самоосвіту і невідпинний саморозвиток;

- патріотичне, яке у найрізноманітніших формах дає змогу сформувати світогляд людини, що поважає рідну країну, її цінності;
- правове, що базується на ідеї верховенства права;
- екологічне, яке формує інший тип світогляду, в основі якого лежать принципи дбайливого ставлення до довкілля, до збереження життя на планеті;
- економічне, що закладає ідею поваги до всіх форм власності, до відкритості економічних зв'язків;
- художньо-естетичне, спрямоване на формування художнього смаку на ґрунті найкращих здобутків національної та світової культури;
- моральне, що формує стійкі переконання та принципи;
- трудове, орієнтоване на формування поваги до праці та її продуктів;
- фізичне, спрямоване на досконалість та формування здорового способу життя;
- індивідуалістичне, що спрямоване на розкриття здібностей студентів, забезпечення відповідних умов для самореалізації.

С.С. Вітвицька підкреслює, що реалізація суспільного ідеалу і завдань національного виховання студентів у вищих навчальних закладах може здійснюватися такими засобами:

- виховання майбутніх спеціалістів на взірцях життєдіяльності авторитетних, висококваліфікованих людей, носіїв високої загальної світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, естетичної, фізичної та екологічної культури. Варто при цьому враховувати відому педагогічну аксіому: тільки особистість може виховати особистість;

- створення необхідних умов для вільного розвитку особистості студента, його мислення і загальної культури, шляхом залучення до різноманітних видів творчої діяльності (навчально-дослідної, науково-дослідної, технічної, культурно-просвітницької, правоохоронної та ін.);

- збагачення життєвого досвіду, формування національної свідомості та патріотичних почуттів студентів шляхом участі їх у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, вищого навчального закладу;

- формування "Я"-концепції особистості на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання та самовдосконалення.

- розвиток студентського самоврядування - це діяльність, за допомогою якої максимально виявляються і реалізуються творчі здібності студентів, формуються моральні якості, ініціатива, підвищується відповідальність кожного за результати своєї праці.

Підготовка фахівців нової генерації повинна будуватися на нових, сучасних ідеях та підходах до організації навчального процесу.

Вони мають системно втілювати такі основні принципи:

1. Гуманізація освіти, єдність навчання і виховання, залучення студентської молоді до духовних цінностей, формування цінностей загальнолюдської моралі;
2. Свобода вибору та відповідальність за результативність освітньої діяльності, професійне самовизначення особистості, що забезпечує відповідну самодетермінацію навчання студентів, актуалізує внутрішню мотивацію, розвиває потребу у свободі творчості, автономності, самоуправлінні та самокорекції, забезпечує толерантність щодо особистості студента;
3. Відкритість та демократичність освітньої діяльності, доступність навчання для будь-якого громадянина з урахуванням рівня його довшівської та індивідуальної підготовки;
4. Випереджальний характер навчання на підставі психодіагностики й корекції поведінки особистості;
5. Органічний зв'язок з національною та світовою культурою, історією, традиціями;

6. Регуляція психофізичних станів людини за різними напрямками на основі знань, нагромаджених у психофізіології та фізіології праці, педагогіці, валеології, медицині, гігієні, ергономіці й інших науках;
7. Взаємодія з вишами, що здійснюють підготовку фахівців гуманітарного, економічного і лінгвістичного профілів у зарубіжних країнах;
8. Самопізнання з метою встановлення у себе нових якостей, характеристик, поглибленого осмислення властивостей і станів особистості студента;
9. Використання важелів відповідальної поведінки студентів у процесі навчання у ВНЗ;
10. Духовно-моральний пошук власної життєвої позиції, індивідуально-колективна відповідальність за дотримання умов і досягнення результатів у процесі освітньої діяльності.

Реалізація цих принципів забезпечує досягнення повної корпоративної згоди в управлінні навчально-виховним комплексом сучасного вищого навчального закладу, сприяє формуванню професійно зрілих фахівців нового покоління. Важливою складовою гуманізації навчальної та наукової діяльності у сучасному ВНЗ є управління організацією підготовки студентів до професійно-творчої діяльності, яка є системою, що містить три основні компоненти: наукову та професійну творчість, навчально-пізнавальну діяльність, позанавчальну діяльність. Реалізація цих складових сприяє формуванню творчої самостійної особистості майбутніх випускників ВНЗ.

При такому підході створюються необхідні умови для самовдосконалення, саморозвитку, самонавчання, самоактуалізації та саморегулювання наукової діяльності професорсько-викладацького складу і студентів.

Гуманістичне виховання спирається на особистісні індивідуальні особливості студента. Провідною ідеєю такого виховання є допомога в становленні й удосконаленні особистості, усвідомленні нею своїх потреб та інтересів. У

процесі виховання викладач-вихователь створює атмосферу довіри, стимулює діяльність вихованця у виборі його моделі поведінки, вирішенні проблемних ситуацій. У навчальному процесі впровадження цього принципу передбачає перехід від монологу викладача до його діалогу зі студентом, рівноправне доброзичливе спілкування всіх його учасників, максимальне врахування можливостей і природних задатків особистості, визнання її гідності, створення умов для самопізнання й самореалізації кожного індивіда.

Кафедра є важливою ланкою реалізації виховного потенціалу ВНЗ. Кафедри планують, визначають мету і завдання виховної роботи, її організаційні принципи, керуючись концептуальними засадами гуманітарної освіти в Україні.

Виховна робота кафедри полягає у формуванні професійних якостей сучасного спеціаліста як людини, особистості; проведенні професійно-орієнтаційної, інформаційно-просвітницької, культурно-виховної роботи серед студентів, розвитку їх творчих та інтелектуальних здібностей, залученні до різноманітної діяльності за інтересами, участі в культурно-освітньому житті вишу та регіону; безпосередній участі у реалізації заходів, що проводяться ректоратом, на факультетах, у гуртожитках, клубах; організації роботи кураторів академічних груп студентів.

Роль куратора не можна недооцінювати, адже вдало спланована ним робота також сприяє формуванню колективу та позитивного мікроклімату в ньому. Не слід забувати, що й формування структури взаємин, і мікроклімату, і, врешті-решт, колективу, залежить від правильно спланованої та планомірно втілюваної роботи куратора.

На факультетах функціонує інститут кураторства, система організації якого здійснюється крізь призму проведення основних напрямків виховної роботи:

- навчальний,
- напрям культурно-масових заходів,
- соціально-психологічний.

Виховна робота куратора є саме тим напрямком, який сприяє набуттю суспільно-корисних особистісних характеристик студентів, розкриттю ними свого власного творчого потенціалу, збагачує їх внутрішній світ, розвиває студента як особистість.

1. Плановість та системність роботи кураторів забезпечується розробленими планами діяльності.

2. Система організації роботи кураторів здійснюється через проведення зборів кураторів.

3. Куратори мають тісно співпрацювати зі студентськими радами навчальних груп факультетів.

4. Формою роботи кураторів має бути проведення кураторської години, яка передбачає аналіз поточних проблем групи, а також дає можливість отримати зворотний зв'язок від групи. Індивідуальні бесіди є частиною системи роботи кураторів.

5. Критеріями ефективності управління системою роботи кураторів є:

- стабільний режим роботи академічної групи, відсутність серйозних випадків порушень студентами трудової та навчальної дисципліни;

- позитивна мотивація навчально-виховної діяльності студентів, що виявляється у навчально-пізнавальній, науково-дослідній, інших видах діяльності;

- мікроклімат у групі, що сприяє самореалізації особистості кожного студента;

- різноманітність здійснюваних форм виховної позааудиторної роботи, що забезпечують розвиток пізнавальної активності студентів при проведенні різноманітних форм виховної роботи;

- діяльність студентського самоврядування в групі;

- активність, згуртованість групи, суспільно-корисний характер її діяльності;

- участь групи у загальноуніверситетських заходах;
- сприятливі умови проходження адаптаційного періоду для студентів першого курсу;
- оволодіння студентами досвідом соціальної поведінки.

Куратор (тьютор, наставник) академічної групи є суб'єктом виховної роботи. При проведенні організаційно-виховної роботи серед студентів академічної групи куратор спирається на положення, які визначені в Концепціях, Положеннях та інших нормативних документах ВНЗ.

Куратор академічної групи разом зі студентами складає план виховної роботи на навчальний рік, який затверджує декан факультету чи його заступник із виховної роботи. Цей план узгоджується з проректором із виховної роботи ВНЗ та радою факультету.

План організаційно-виховної роботи куратора академічної групи університету передбачає: знайомство куратора зі студентами академічної групи, виявлення їх інтересів, запитів (перший курс); проведення зустрічей зі студентами групи, індивідуальних бесід, зборів групи щодо якісного навчання; ознайомлення з правами і обов'язками студентів; ознайомлення студентів з «Правилами внутрішнього розпорядку» у ВНЗ, умовами проживання в гуртожитках, вимогами Статуту ВНЗ; організацію виховної роботи серед студентів групи, які проживають у гуртожитках; організацію та проведення зустрічей студентів академічної групи з державними діячами, ветеранами праці, Другої світової війни, працівниками культури і мистецтва, правоохоронних органів, органів охорони здоров'я; відвідування студентами музеїв, театрів, естрадно-концертних програм, художніх виставок, екскурсій.

До обов'язків куратора академічної групи належить:

- працювати за складеним планом роботи, який узгоджується з деканатом факультету та радою з гуманітарної освіти та виховної роботи медичного університету;
- разом зі старостою групи проводити індивідуальну роботу зі студентами;

- здійснювати постійний контроль за успішністю та відвідуванням занять студентами групи, координуючи свою роботу з деканатом і кафедрами;

- проводити один раз на два місяці збори групи, на яких мають обговорюватися питання стану навчальної та виховної роботи в групі;

- надавати практичну допомогу у вирішенні індивідуальних проблем студентів у процесі їх навчання та взаємовідносин між студентами та викладачами, між самими студентами;

- проводити виховну роботу, спрямовану на формування толерантності в міжнаціональних стосунках та створення доброзичливого мікроклімату в групі;

- організовувати та проводити виховну роботу в групі за всіма напрямками.

Куратор є ключовою ланкою в роботі з адаптації студентів першого курсу до нового освітньо-виховного середовища – він об'єднує вихователів всіх рівнів і вихованців, він єдиний елемент, посередник між адміністрацією факультету, ВНЗ і студентською групою, між ВНЗ і сім'єю студента, між педагогічним колективом і студентом.

Література для опрацювання

1. Аветіков Д.С. Проблеми системи вищої медичної освіти в Україні на шляху до європейської інтеграції Д.С. Аветіков [та ін.] // ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського»: Мат. X ювілейної Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю: «Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних навчальних закладах України на новому етапі» (18-19 квітня 2013 р.). -Ч. 1. - С. 188-190.

2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А.М. Алексюк. – К. : Вища школа, 1998. – 560 с.
3. Ануфриева Н.М. Соціальна психологія : курс лекцій / Н.М. Ануфриева, Г.И. Зелінська, Н.Е. Зелінський. – К., 1998. – 436 с.
4. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: Шляхи реалізації (підготовка вчителя до виховуючих відносин з учнями) : навчальний посібник / А.М. Бойко. – К. : ІЗМН, 1996. – 232 с.
5. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації європейської вищої школи : тематична збірка для професорсько-викладацького складу. – К., 2005. – 243 с.
6. Булах І. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладача і студентів / І. Булах, Л. Волинська. – К., 2002.
7. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / А.С. Роботова, Т.В. Лентьева, И.Г. Шапошникова и др. ; под ред. А.С. Роботовой. – 2-е изд., стереотип. – М., 2004. – 530 с.
8. Вітвицька С.С. Практикум з педагогіки вищої школи : навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – К. : Освіта, 2005. – 396 с.
9. Воспитательная работа в студенческих академических группах. – К., 1977. – 47 с.
10. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Світ, 2004. – 147 с.
11. Журнал куратора : методичні рекомендації / П.О. Бідзіля, Ю.А. Ганошенко, Н.В. Спиця – Запоріжжя: ЗДМУ, 2015. – 43 с.
12. Занина Л.В. Основы педагогического мастерства / Л.В. Занина, Н.П. Меньшикова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2003. – 288 с.
13. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / И.Ф. Исаев. – М., 2002. – 105 с.

14. Кайдалова Л. Г. Педагогічні технології як засіб формування компетентностей майбутніх фахівців охорони здоров'я / Л.Г. Кайдалова // Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 17.– С. 49–53.
15. Кайдалова Л. Г. Планування та організація навчально-виховного процесу : навч.-метод. посіб. / Л. Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна. – Х. : НФаУ, 2014. – 108 с.
16. Концепція гуманітарної освіти та виховної роботи в Запорізькому державному медичному університеті / П.О. Бідзіля, Н.В. Спиця, Ю.А. Ганошенко – Запоріжжя: ЗДМУ, 2010. – 56 с.
17. Куриленко Т.М. Научные основы работы куратора академической группы / Т.М. Куриленко. – М., 1982. – 34 с.
18. Лозинська Н. Адаптація студентів до умов навчання у вищому закладі освіти / Н. Лозинська. – Львів, 2002. – 45 с.
19. Лутаєва Т. В. Педагогіка та методика викладання у вищій школі : метод. рекомендації [для магістрантів зі спец. 8.12010007 «Лабораторна діагностика»] / Т. В. Лутаєва. – Х. : НФаУ, 2014. – 68 с.
20. Лутаєва Т. В. Педагогічна культура : навч. посіб. / Т. В. Лутаєва, Л. Г. Кайдалова. – Х. : НФаУ, 2013. – 156 с.
21. Методичні поради з проведення виховної роботи із земляцтвами / П.О. Бідзіля, Н.В. Спиця, Ю.А. Ганошенко – Запоріжжя: ЗДМУ, 2009– 16 с.
22. Основи національного виховання : концептуальні положення / за ред. В.Г. Кузя, Ю.Д. Руденка, З.О. Сергійчука. – К., 1993. – 345 с.
23. Педагогічна психологія : навчальний посібник / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасєка. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.
24. Психолого-педагогічна робота з групою (методичні рекомендації для кураторів груп та відповідальних за земляцтва) / В.А. Жадько, П.О. Бідзіля, Ю.А. Ганошенко – Запоріжжя : ЗДМУ, 2011. – 46 с.
25. Подласый И.П. Педагогика / И.П. Подласый. – М., 1999. – 235 с.

26. Савенкова Л.О. Складові професіоналізму викладача вищої школи / Л.О. Савенкова, Г.М. Романова // Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навчальний посібник / за ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. К., 2007. – С. 47–61.
27. Сліпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Сліпкань – К. : НПУ, 2000. – 210 с.
28. Теслюк В.М. Основи педагогічної майстерності : навчальний посібник / В.М. Теслюк, П.Г. Лузан, Л.М. Шовкун. – К. :ДАККіМ, 2010. – 244 с.
29. Формування і розвиток інтелектуально-творчого потенціалу студентів : монографія / Ю.І. Кулагін, Н.П. Статінова, О.М. Кущенко та ін. – К. : КНТЕУ, 2012. – 212 с.
30. Шварп Н. В. Формування педагогічної творчості майбутніх викладачів / Н. В. Шварп // Науковий збірник. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – № 79. – С. 109–114.

6. ЛЕКЦІЯ ЯК ПРОВІДНА ФОРМА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.

Лекція – основна форма проведення навчальних занять у вищому навчальному закладі, яка призначена для засвоєння теоретичного матеріалу.

Саме тому лекція стає важливим етапом становлення педагогічної культури майбутнього викладача і обов'язковою вимогою успішного проходження педагогічної практики магістрів.

Як правило, лекція охоплює основний теоретичний матеріал окремої чи декількох тем навчальної дисципліни. Тематика курсу лекцій визначається робочою навчальною програмою. Можливе читання проблемних лекцій, зміст яких стосується даної дисципліни, але не охоплений навчальною програмою. Такі лекції проводяться провідними вченими-фахівцями для студентів і працівників вишів у спеціально відведений час.

Лекції читають професори і доценти (викладачі) ВНЗ. У виняткових випадках читання лекцій дозволяється викладачам за відповідним рішенням кафедри.

Лектор, якому доручено читати курс лекцій, зобов'язаний перед початком відповідного семестру подати на кафедру конспект лекцій (авторський підручник, навчальний посібник), контрольні завдання для проведення підсумкового контролю, передбаченого навчальним планом і програмою для цієї дисципліни. Лектор зобов'язаний дотримуватися навчальної програми за темами лекційних занять, але не обмежуватися в питаннях трактування навчального матеріалу, формах і способах доведення його студентам.

Лекція як форма і метод навчання практикується у вищій школі з часу її виникнення. У середньовічних університетах лекції в більшості випадків являли собою читання і коментування церковних першоджерел. Із розвитком

виробництва і торгівлі зростали потреби в підготовці кадрів, що володіли б необхідними знаннями.

Лекція є найбільш поширеною на сьогодні формою проведення занять, для чого є багато причин:

1. Лекція – ошадлива форма навчання як щодо витрат часу та сил студентів, так і щодо використання науково-педагогічних кадрів. Вона дає можливість їм за короткий час придбати великий обсяг знань, ознайомитися з методологією науки, її практичними застосуваннями.

2. Лекція дозволяє безпосередньо висвітлити новітні досягнення науки і її проблеми. Лекція є своєрідною школою наукового мислення й організуючим початком самостійної роботи студентів. Нерідко в процесі проведення лекції викладач визначає супутні завдання для студентів: підготувати доповідь, провести експериментальне дослідження і т.п., рекомендує літературу для поглибленого вивчення питання.

3. Лекція є активним методом навчання. Її прослуховування пов'язане з напруженою переробкою значної інформації, виділенням і конспектуванням основних положень, аналізом досвідів і формул. Лекція виховує вміння слухати інших: швидко уловлювати суть, критично оцінювати сказане, виносити про нього мотивоване судження. Для майбутніх фахівців ця якість має першорядне значення.

4. Лекція може робити значно більший психолого-педагогічний вплив на студента, ніж книга. Продуманим мотивуванням до матеріалу, створенням проблемних ситуацій, логічним і послідовним викладом матеріалу лектор завжди здатний сконцентрувати увагу студентів на головному і забезпечити результативність засвоєння.

5. Лекція сприяє зближенню викладача зі студентами, що дозволяє враховувати їхній різний рівень розвитку і сприйняття; вона дає можливість лектору виявляти незрозуміле і відразу ж надавати відповідну допомогу, застосовувати способи активізації розумової діяльності слухачів.

Зрозуміло, що лекція не може задовольнити всі потреби навчання, особливо в набутті практичних умінь і навичок. У викладанні дисциплін лекції органічно поєднуються з практичними (семінарськими) заняттями.

У вступній лекції викладач дає концептуальні вказівки і поради з вивчення курсу: знайомить студентів із завданнями вивчення дисципліни в справі підготовки фахівця, з обсягом курсу і видами занять, змістом їхньої самостійної роботи і системою контролю, а також з літературою, що рекомендується, знайомить з даною дисципліною як наукою.

На лекції розглядаються найважливіші досягнення, методи дослідження, застосування науки, її проблеми. Засвоєння лекційного матеріалу багато в чому залежить від активного прослуховування, умілих записів. Лекція зазвичай містить такі компоненти: назва теми, актуалізація теми, розкриття змісту теми, висновки. Викладач установлює взаємозв'язки між змістом лекції і раніше набутими знаннями, визначає завдання на наступні заняття. Узагальнення усуває роздробленість у знаннях і полегшує їхнє засвоєння. Підтримці уваги на лекції сприяє конспектування матеріалу, у процесі якого активну участь беруть м'язово-моторні відчуття, зорова пам'ять – вони впливають на засвоєння матеріалу.

У другій частині вступної лекції викладач визначає предмет, завдання й методи дослідження, розкриває зв'язки дисципліни з іншими, указує на основні етапи її розвитку.

Основні вимоги до лекції, що впливають із дидактичних принципів вищої школи, такі: глибока науковість і досконалість форми викладу, доступність для сприйняття, стимулювання самостійної роботи студентів.

1. Лекція завжди привертає увагу студентів виразною цілеспрямованістю. Викладач повинен зіставляти науку з потребами суспільства і професійних завдань аудиторії. Вона в окремих випадках є основним джерелом наукової, навчальної інформації у зв'язку з відсутністю необхідних підручників і посібників.

2. Лекція має бути глибоко науковою. Науковий виклад матеріалу відображає сучасний стан науки, її методи дослідження і тенденції розвитку. Викладач повідомляє сучасну наукову інформацію, результати останніх досліджень, що не знайшли висвітлення у підручниках і посібниках, у змісті лекції викладач має змогу використати результати власних спостережень, досліджень, а також і своїх колег.

3. Лектору необхідно акцентувати увагу студентів на принципово важливих питаннях курсу, на узагальненнях, що призводять до розуміння логічних основ науки в цілому. Стомлююча деталізація без узагальнень, без розкриття структури дисципліни призводить до того, що студенти втрачають інтерес до предмету.

4. Виклад лекційного матеріалу повинен мати дослідницький характер, оскільки це розвиває в студентів особливу грань дисципліни розумової роботи, що не допускає поспішності у висновках, спонукує їх до аналізу і перевірки.

Лектор вишу зобов'язаний піклуватися про те, щоб викликати в студентів бажання разом із ним мислити і співпереживати.

Для цього існує низка заходів:

1. Першочергове значення має створення необхідної настроєності думок студентів на розглянутий матеріал. Цьому сприяє продумана мотивація: всебічне висвітлення проблеми, розкриття її значення для теорії та практики, вказівки на особливості та деталі. Мотивація стимулює, організовує і спрямовує розумову діяльність.

2. Не менше значення має читання лекцій за розробленим планом, з добором принципово важливого матеріалу, із заздалегідь підбраною системою питань, що будуть поставлені лектором перед аудиторією для більш активної її роботи. Існують також різноманітні наукові концепції, підходи до трактування сутності явищ, понять, що можуть бути доступно і стисло висвітлені викладачем.

3. Для активізації мислення і посилення інтересу до предмету важливо в процесі читання лекції використовувати елементи бесіди. Тому деякі факти, теорії, концепції, які неоднозначно, суперечливо або складно обґрунтовуються в науковій літературі і потребують дохідливого пояснення лектором, проходять значно легше засвоєння.

6. Сприятливий вплив на аудиторію робить емоційно підвищений характер читання лекції. Захоплений навчальним матеріалом лектор викликає позитивні емоції і стимулює розумову діяльність студентів. І, навпаки, млявий, монотонний виклад матеріалу пригнічує цікавість слухачів, і вони часом пропускають найбільш істотне. Кожен лектор може і зобов'язаний емоційно і цікаво читати лекції. Для цього необхідно перейнятися як почуттям обов'язку, досконало опанувати предмет і старанно готуватися до лекції, так і повагою і любов'ю до аудиторії.

7. Лектор повинен піклуватися про збагачення матеріалу, що викладається, образами, аналогіями і порівняннями, що сприяють проникненню в сутність речей і явищ. Під час лекції викладач має змогу здійснювати вплив на формування ціннісних орієнтацій студентів, розкривати у змісті не лише наукові поняття, положення, але й світоглядні, моральні, етичні ідеї та норми.

Хід лекції:

I. Вступна частина (до 10 хв.)

- привітання викладача зі студентами;
- встановлення контакту з аудиторією: вибір пластичної пози, доброзичливої міміки, жестів, відкритості до аудиторії, середнього рівня мускульної мобілізації; позбуття просторових, термінологічних бар'єрів; показ особистого позитивного психо-емоційного стану і готовності до взаємодії; встановлення позиції "Ми";

- актуалізація, налагодження зв'язку з пройденим навчальним матеріалом і новою інформацією, визначення її місця і ролі у системі навчального курсу, прогноз подальшого її розгляду;

- повідомлення теми лекції, створення у студентів позитивної установки на її вивчення;

- визначення основних питань лекції, рекомендація літератури;

- захоплення уваги студентів, психологічна підготовка до розгляду основних питань лекції, виокремлення їхнього зв'язку з майбутньою професійною діяльністю (вказати інформацію, методи, питання для обговорення).

- від початку залежить подальший хід лекції. Головне завдання викладача на цьому етапі – залучення самих студентів до лекції, психологічна підготовка їх до сприймання основного навчального матеріалу.

II. Основна частина (70-75 хв.)

- висвітлення кожного питання окремо, варто, щоб шлях висвітлення кожного питання був відмінним і зумовлював своєрідний стиль діяльності й поведінки педагога;

- показ логічного переходу від одного питання до іншого, здійснення підсумку після кожного етапу;

- запрошення студентів до повідомлення своїх міркувань щодо конкретних ідей;

- коротка емоційна розповідь про реальні події, історії з власного життя, цікаві факти тощо;

- виявлення новизни навчальної інформації (показ таких сторін, що перевищує очікування студентів); показ викладачем власного інтересу до теми, переживань, думок;

- опис шляху обґрунтування понять, термінів, теорій, концепцій тощо, виокремлення критеріальних ознак, складових, основних елементів;

- показ логіки пояснення, інтерпретації явищ;

- шляхом методу мозкової атаки (брейнстормінгу) стимулювання студентів до обміну ідеями щодо визначеної викладачем проблеми.
- опис дій викладача з метою забезпечення розуміння, осмислення студентами змісту;
- розкриття кожного методу, прийому формування мисленнєвих дій, що застосовуються під час лекції;
- зазначення міжпредметних зв'язків, практичних прикладів, спрямованості навчальної інформації на професійну діяльність студентів;
- виокремлення питань для бесіди, дискусії чи діалогу, отримання зворотнього зв'язку;
- опис дій викладача для розвитку інтересу до змісту лекції.

III. Заключна частина (5-10 хв.)

- здійснення логічних висновків про основні поняття, положення, що розглядаються;
- повідомлення про досягнення запланованої теми, завдань лекції, оцінка спільної взаємодії зі студентами;
- визначення характеру підготовки до семінарського заняття й обговорення зазначених питань, положень на занятті;
- коротке повідомлення питань, проблем, що будуть розглядатися у наступній лекції у взаємозв'язку з висвітленими, створення позитивних очікувань;
- подяка студентам за увагу.

Позитивні сторони лекції будуть підсилені, а слабкі зменшені, за умови, якщо викладач:

- взаємодіє, спілкується зі студентами як рівноправними партнерами, суб'єктами спільної навчально-пізнавальної діяльності;

- стимулює активність студентів, розвиток їхнього критичного, творчого мислення шляхом постановки проблемних питань, залучення їх до дискусії, діалогу, висловлювання власних міркувань;
- регулює увагу студентів, спонукає їх до стеження за власною думкою;
- не критикує судження слухачів, а лише здійснює відгук на їхні міркування, спирається на них під час викладу змісту;
- висловлює власні точки зору, виявляє своє захоплення відповідною темою, галуззю науки;
- постійно здійснює зворотній зв'язок, стежить за динамікою емоцій студентів, перевіряє рівень розуміння, осмислення ними навчальної інформації;
- лекцію необхідно завершити на такому ж мажорному, оптимістичному рівні, із такою ж енергією, як і на початку.

Вимоги до проведення лекції:

- створення психологічно-комфортної атмосфери взаємодії зі студентами, атмосфери співробітництва та спільного міркування;
- дотримання лектором педагогічного такту, виявлення уважного, позитивного ставлення до студентів;
- науковість та інформативність викладання, застосування сучасних наукових підходів;
- доказовість, аргументованість викладу основних положень, виокремлення суттєвих (критеріальних) ознак явища, поняття;
- логічність, послідовність, системність висвітлення змісту навчальної інформації;
- доступність, ясність, чіткість пояснення, інтерпретації наукових положень;
- включення до змісту актуальних соціальних, моральних проблем, інформації, значущої для професійної діяльності, особистісного розвитку студентів;

- активізації мислення студентів, спираючись на їхній життєвий досвід;
- емоційність викладу навчального матеріалу;
- застосування аудіовізуальних засобів, дидактичних матеріалів;
- постійна турбота про адекватне розуміння слухачами навчальної інформації шляхом пояснення, інтерпретації суттєвих ознак явища, розгляду їх у різних виявах, для цього педагог застосовує різноманітні варіанти поєднання методів, прийомів формування мисленнєвих дій студентів (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, порівняння, розрізнення, узагальнення тощо);
- постійний контроль рівня розуміння, осмислення студентами навчального матеріалу шляхом візуального контакту з аудиторією, постановки питань, які контролюють увагу;
- у процесі висвітлення кожного питання розмірковування разом зі студентами про його об'єктивну і суб'єктивну значущість, зв'язок із професійною та практичною діяльністю;
- постійне підтримування психологічно-комфортної атмосфери під час лекції, контакт зі студентами: уникання жорсткого контролю, проте підтримування порядку, відгук на висловлення студентів, їхні питання; показ розуміння внутрішнього стану студентів;
- спостереження за всіма змінами в аудиторії, зауваження вимагають при цьому тільки ті моменти, які негативно впливають на увагу, активність, емоції, поведінку студентів;

Підготовка викладача до проведення лекції

Підготовка лекції – це напружена, складна, відповідальна діяльність викладача, що потребує значної концентрації зусиль і вияву майстерності. Цей процес вимагає тривалого часу і передбачає не тільки написання тексту лекції, але й:

- психологічну підготовку педагога до її проведення;
- глибоке осмислення мети лекції, сутності головних положень, ідей;

- “внутрішнє переживання” її змісту;
- вироблення педагогом власних переконань у значущості матеріалу, впевненості у своїх знаннях;
- оволодіння майстерністю виступу і взаємодії з аудиторією.

Процес підготовки лекції складається з таких етапів:

- визначення теми, її місця в навчальному курсі, зв'язку з попередніми і наступними темами; коротке, чітке, лаконічне формування теми;
- постановка та осмислення мети лекції, якої бажає досягнути лектор (формування наукових понять, знань, оволодіння принципами, орієнтирами виконання дій тощо);
- виокремлення основних питань, головної ідеї, осмислення задуму лекції;
- опрацювання необхідної науково-теоретичної літератури, навчально-методичних посібників, сучасних наукових досліджень;
- визначення обсягу навчальної інформації, зокрема обсягу матеріалу з кожного питання, відбір доцільної і важливої наукової і навчальної інформації;
- складання плану лекції;
- уявлення про конкретну студентську аудиторію, для якої готується лекція, характерних особливостей студентів відповідного курсу, усвідомлення специфіки їхнього фаху, своєрідності поведінки під час лекції, кількості людей в аудиторії;
- структурування змісту навчальної інформації за питаннями, дотримання логіки, послідовності, системності, продумування питань для дискусії, діалогу, аргументів для доказу тверджень, прикладів із практичної діяльності з урахуванням фаху і специфіки студентської аудиторії, відбір доцільних методів, прийомів;
- осмислення змісту навчальної інформації з різних кутів зору, усвідомлення власного розуміння навчального матеріалу;

- підбір і підготовка наочного матеріалу;
- написання повного тексту лекції з використанням чітких визначень і формулювань;
- усне проголошення змісту лекції (особливо для викладачів-початківців) або окремих фрагментів; вироблення, коректування моделі, стилю, манер ораторського виступу і взаємодії зі студентами.

Методичні поради студентам-практикантам щодо проведення лекції

Майстерність організації лекції формується у процесі набуття викладачем педагогічного досвіду. Однак деякі поради у цьому напрямі допоможуть студентам уникнути суттєвих помилок і досягнути успіху в початкових спробах.

- Сумлінна, відповідальна підготовка лекції – умова успішного, ефективного її проведення. Текст лекції доцільно не вивчити, а глибоко осмислити, пережити, компетентно оволодіти основними положеннями, ідеями.

- Читання лекції за конспектом є шкідливим як для викладача, так і для студента. У такому випадку він неспроможний налагодити і підтримувати контакт з аудиторією, здійснювати виховний, емоційний вплив на студентів, отримувати зворотний зв'язок від них і вносити корективи в процес організації лекції. Звертатися до конспекту необхідно для дотримання структури лекції, формулювання теоретичних визначень, положень, а також посилення на джерела інформації тощо.

- Недоцільно передавати зміст навчального підручника, посібника під час лекції, інакше можна позбавити студентів можливості самостійно працювати. Важливо застосовувати цікаві факти, нові підходи, концепції, що не набули поширення в науковій літературі.

- За обмежений час лекції неможливо розкрити повний обсяг науково-навчального матеріалу з конкретної теми і це не є завданням викладача. Його мета під час лекції – спрямувати увагу студентів на провідні ідеї, положення,

сформувати у них наукові поняття, судження, скерувати їх у напрямку вироблення власних поглядів, концепцій.

- Перевантаження змісту лекції науковими термінами, фактами, категоріями розпорошує увагу слухачів, швидко втомлює їх і зумовлює здійснювати записи у конспекті автоматично. Значна кількість нової інформації ускладнює розуміння студентами сутності явищ, положень, знижує позитивну мотивацію навчання. Недостатня інформативність лекції також небезпечна: викликає нудьгу у студентів, спонукає займатися сторонніми справами.

- Без інтересу студентів до змісту навчального матеріалу лекція втрачає свою ефективність. Для формування позитивного ставлення до змісту необхідно:

- розглядати проблеми актуальні для фахової діяльності студентів, їхнього життя;

- висвітлювати положення, ідеї, що сприяють самопізнанню, самовдосконаленню студентів;

- застосовувати парадоксальні факти, виявляти невідповідності у теорії і практиці;

- знаходити зв'язок між змістом і життєвим досвідом студентів;

- виявляти в явищах, теоретичних постулатах ті моменти, які дивують, вражають студентів;

- застосовувати історичні аспекти наукових знань (біографічні факти із життя вчених, історичні моменти наукових відкриттів, досліджень тощо);

- розглядати наукові концепції, теорії крізь призму дискусій учених, сучасних досліджень, особистого бачення проблеми;

- переконувати у важливості конкретних наукових знань, виявляти їхню світоглядну, моральну цінність;

- застосовувати гумор, жартівливі історії у процесі викладу.

- Необдумані питання для дискусій, діалогу зі студентами, стимулювання їхньої активності можуть бути педагогічно недоцільними.

Постановка цих питань, насамперед, потрібна для залучення студентів до співпраці з викладачем із метою розгляду, висвітлення наукових положень. Деякі питання необхідно ставити студентам для перевірки рівня розуміння ними навчального матеріалу, вияву їхніх життєвих уявлень, очікувань.

- Варто використовувати імпровізацію під час лекції, але це не означає – говорити що-небудь без сенсу і мети. Імпровізація необхідна для розвитку міркування студентів, опертя на їхню думку та розгортання цієї думки у напрямі завдань лекції.

- Важливим для педагога є не тільки що сказати, але й як сказати. Емоційність викладу залежить саме від культури мовлення. Воно повинне бути образним (наявність метафор, порівнянь, фразеологізмів, синонімів тощо), літературним, позбавленим русизмів, побутових слів. Через інтонацію викладач може виокремлювати важливі положення, думку, яку хоче донести студентам. Речення бажано будувати так, щоб студенти почули і зрозуміли контекст і сенс висловлювань.

- Дикція педагога повинна бути виразною, чіткою, зрозумілою. Говорити доцільно голосно, періодично змінюючи силу для концентрації уваги студентів, виокремлення необхідних ідей, показу педагогом власного ставлення до змісту, власних емоцій, коли це необхідно.

- Дихання під час лекції потребує регулювання, застосування доцільних пауз, ритмічного застосування вдихів і видохів.

- Від темпу лекції значною мірою залежить увага, сприймання, розуміння, активність, поведінка студентів. Його також варто цілеспрямовано регулювати. Повільний темп викладу застосовується для запису студентами інформації, її осмислення, акцентування викладачем уваги слухачів на суттєвих явищах, значущих положеннях. Для першокурсників темп лекції також повинен бути дещо повільнішим (менше ніж 50-60 слів у хвилину). Для старших курсів швидкість мовлення повинна зростати. Загалом варто обирати середній темп.

- Ефективність лекції значною мірою залежить від емоційного стану викладача, психічної готовності до її проведення. Незалежно від настрою педагог приходить в аудиторію привітним, радісним, орієнтованим на працю. Навіть якщо у нього погане самопочуття, відсутнє бажання взаємодіяти зі студентами, саморегуляція свого стану перед тим, як відкрити двері аудиторії, є обов'язковою. Створення позитивної установки на ефективне проведення лекції є важливим засобом успіху.

- Майстерність лектора визначається його умінням виявляти педагогічний такт, повагу до студентів, толерантність. Без контролю імпульсивності емоцій неможливо досягнути цілеспрямованого керівництва процесом. Педагог не має права виявляти гнів, бурхливе роздратування, вдаватися до криків. Проте він повинен здійснювати контроль за порядком, дисципліною під час лекції. Він може виявити своє обурення, але оцінюючи не особистість студента, а конкретну ситуацію.

- Педагог не стане авторитетним для студентів, якщо він ігнорує їхню поведінку, дисципліну під час лекції. Не можна бути байдужим до студентів, які не працюють в аудиторії («сидять» в Інтернеті, займаються іншими справами, тихенько розмовляють тощо). Замість критики, приниження особистості таких студентів доцільно ненав'язливо залучати їх до участі в обговоренні питань, повідомлення власних міркувань, тобто не давати їм можливості бути відсутнім під час лекції. Важливо пам'ятати, що сучасний студент прагне спілкуватися з таким педагогом, який володіє культурою поведінки, поважає студентів, розуміє їхні самопочуття, є відкритим до їхніх думок. Водночас він повинен бути справжнім ученим, розумним співбесідником, компетентним фахівцем, впевненим у своїх силах, вимогливим до себе і до студентів.

Наочність – одна з важливіших принципів дидактики вищої школи. Вона потребує навчати на основі живого сприйняття предметів, що вивчаються в натурі чи їх зображень. Найбільш міцно засвоюються знання,

якщо засіб наочності дає змогу показати предмети й процеси в їх розвитку, не ізольовано один від одного, а у зв'язку з іншими предметами і процесами.

Реалії сучасного суспільства з притаманною йому автоматизацією, комп'ютеризацією та інформатизацією всіх галузей людського буття, вимагають від сучасної освіти впровадження в навчальний процес відповідних суспільним завданням засобів навчання, насамперед – технічних.

Необхідність використання технічних засобів навчання (ТЗН) зумовлена значним ускладненням об'єктів навчання: неможливо продемонструвати складні соціально-економічні процеси та явища за допомогою лише крейди і дошки. Сучасні ТЗН дозволяють вийти за межі навчальної аудиторії; моделювати та імітувати будь-які ситуації.

Технічні засоби навчання – обладнання й апаратура, що застосовуються в навчальному процесі для підвищення його ефективності. Основна мета застосування ТЗН – сприяння найповнішої практичної реалізації основних дидактичних принципів навчання, інтенсифікація та раціоналізація діяльності вчителя та учнів.

Сучасні технічні засоби, у переважній більшості, аудіовізуальні і найголовнішим серед них є комп'ютер. Комп'ютер як універсальний технічний засіб дозволяє інтегрувати всі засоби навчання: слово вчителя, текст навчальної книги, модель явища, здійснити оцінювання навчальних досягнень за допомогою тестів, проілюструвати будь-яке явище чи подію. Система "людина – комп'ютер", та інші системи навчання утворені аудіовізуальними засобами, включають в себе використання кількох різних навчальних середовищ і тому називаються мультимедійними.

Мультимедіа є сукупністю технологій, що дозволяють за допомогою комп'ютера вводити, опрацьовувати, зберігати, передавати і відображати (виводити) повідомлення у вигляді тексту, графічних відображень, анімаційних фільмів, оцифрованих нерухомих зображень, відео, звуку, мови. Таким чином, під час роботи з комп'ютером використовують практично всі можливі способи подання інформації і збагачують їх власне можливостями

подання у вигляді окремих даних, швидкою доступу і різноманітного комбінування

Переваги правильно розроблених мультимедіа-технологій:

- альтернативні перспективи у навчанні;
- активна участь всіх учасників навчально-виховного процесу;
- прискорене навчання студентів;
- швидше й ефективніше (більше органів чуття) запам'ятовування й застосування знань;
- навички вирішення проблем і прийняття рішень;
- системне розуміння предмету вивчення;
- розвиток багатоканального сприймання та мислення у студентів;
- автономність й уважність студента;
- керування викладачем темпом й інформаційними послідовностями;
- доступ до інформації для підтримки у сприйнятті навчальної теми.

Тому швидкий поступ технічної складової навчального процесу зумовлює, як вже зазначалося, специфічну складову педагогічної майстерності сучасного викладача вищої школи – мультимедійну компетентність педагога, професійну якість особистості працівника кафедри, що включає в себе інтегровану сукупність навичок використання мультимедійних технологій під час підготовки і проведення навчальних занять, методичної роботи, контролю знань студентів.

Тому ТЗН стають на сьогодні невід'ємною частиною й лекційного заняття, у процесі підготовки і проведення якого найчастіше використовується на сьогодні мультимедійна презентація.

Мультимедійні презентації – це один із найбільш функціональних та ефективних засобів під час проведення лекцій, наукових конференцій тощо. Це файл, у якому такі матеріали зібрані та подані в зручному для сприйняття вигляді із застосуванням різних мультимедійних ефектів. Файл презентації складається з окремих кадрів або слайдів – тобто електронних сторінок. Ці

слайди можна не тільки виводити на екран комп'ютера чи спеціального проектора під час виступу, а й роздрукувати на папері

С.С. Риженко розробив такі практичні рекомендації для створення лекції-презентації:

- слайди повинні містити тільки основні моменти лекції (визначення, схеми, анімаційні та відеофрагменти тощо). Пояснення до них лектор надає усно;

- рисунки та схеми не повинні мати дрібних деталей або дальніх планів;
- слід уникати текстових фрагментів, більших за 1-2 речення. Букви бажано вибирати розміром 24–32 пункти.

- найбільш важливі слова виділяються напівжирним шрифтом чи курсивом;

- на рівень сприйняття матеріалу великий вплив має кольорова гама слайда, тому необхідно вдумливо підбирати забарвлення тексту, фону та означень;

- не бажано перевантажувати слайди різноманітними спецефектами (прокручування, розгортання, впливання тощо);

- загальна кількість слайдів не повинна перевищувати 20–25;

- після апробації лекції треба обов'язково внести до неї корективи [20].

Звичайно, не можна вимагати від магістрантів непедагогічних спеціальностей повного обсягу всіх компетенцій, що становлять професіограму сучасного лектора, однак розуміння вказаних якостей педагогічної роботи викладача ВНЗ має бути так чи інакше продемонстровані під час самостійного проведення практикантом лекційного заняття.

Література для опрацювання

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А.М. Алексюк. – К. : Вища школа, 1998. – 560 с.
2. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи / Л.В. Артемова – К. : Кондор, 2008. – 272 с.
3. Асистентська практика студентів-магістрів : орієнтовна програма і методичні рекомендації щодо проходження асистентської педагогічної практики / кафедра педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів, 2004. – 24 с.
4. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / А.С. Роботова, Т.В. Лентьева, И.Г. Шапошникова и др. ; под ред. А.С. Роботовой. – 2-е изд., стереотип. – М., 2004. – 530 с.
5. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за модульно-рейтинговою системою навчання / С.С. Вітвицька. – 2-ге вид. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.
6. Гончаров С.М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу / С.М. Гончаров – Рівне: НУВГП, 2006. – 172 с.
7. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Світ, 2004. – 147 с.
8. Занина Л.В. Основы педагогического мастерства / Л.В. Занина, Н.П. Меньшикова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2003. – 288 с.
9. Кайдалова Л. Г. Планування та організація навчально-виховного процесу : навч.-метод. посіб. / Л. Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна. – Х. : НФаУ, 2014. – 108 с.
10. Кайдалова Л.Г. Лекція : класифікація та структура : метод. рекоменд. [для викладачів, студентів, магістрантів та аспірантів] / Л.Г. Кайдалова. – Х. : НФаУ, 2014. – 40 с.

11. Кайдалова Л.Г. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: метод. рекомендації [для магістрантів спец. «Педагогіка вищої школи»] / Л.Г. Кайдалова, Н.В. Шварп., Н.Б. Щокіна. – Х. : Вид-во НФаУ, 2012. – 32 с.
12. Колесникова И.А. Педагогическая праксеология : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / И.А. Колесникова, Е.В. Титова. – М., 2005. – 145 с.
13. Лутаєва Т.В. Педагогіка та методика викладання у вищій школі : метод. рекомендації [для магістрантів зі спец. 8.12010007 «Лабораторна діагностика»] / Т.В. Лутаєва. – Х. : НФаУ, 2014. – 68 с.
14. Методика викладання у вищій школі : конспект лекцій з дисципліни для студентів спеціальності 8.05130101 «Хімічна технологія неорганічних речовин» / укл. : М.Д. Волошин. – Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2012. – 80 с.
15. Методичні рекомендації до створення навчально-методичного комплексу з дисципліни / уклад. : В.В. Молодиченко, А.М. Солоненко, О.С. Максимов та ін. – Мелітополь : МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2011. – 25 с.
16. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / За ред. Мороза О.Г. – К. : НПУ, 2001. – 338 с.
17. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі. / В.М. Нагаєв – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
18. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, О.С. Цокур та ін. – Одеса, 2002. – 214 с.
19. Педагогічна психологія : навчальний посібник / О.П. Сергеєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасека. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.
20. Риженко С.С. Про досвід використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ [Електронний ресурс] / С. С. Риженко // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання – 2009. – № 3(11). – Режим доступу : [http:// www.ime.edu-ua.net/em.html](http://www.ime.edu.ua.net/em.html). ISSN 2076-8184.

7. СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОГО (СЕМІНАРСЬКОГО) ЗАНЯТТЯ.

Лекційне заняття є досить складним для студента-магістра, направлено на практику, тому для оцінки методики його взаємодії зі студентським колективом також пропонується проведення і семінарського (практичного) заняття.

Практичне заняття – форма навчального заняття, на якому викладач організує детальне закріплення студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, в результаті чого формуються уміння і навички практичного застосування знань теоретичного матеріалу шляхом індивідуального виконання студентами відповідних завдань.

Практичні заняття проводяться відповідно до розробленого тематичного плану й охоплюють весь навчальний матеріал курсу. Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі (тестах для виявлення рівня знань студентів), практичних завданнях різної складності; наочному матеріалі; методичних вказівках. Усе методичне забезпечення готує викладач, якому доручено проводити практичні заняття, за погодженням із лектором дисципліни.

Практичне заняття включає також проведення поточного контролю знань студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення, рішення завдань з їх обговоренням і оцінюванням результатів. Оцінки, отримані студентом на окремих практичних заняттях, враховуються при виставлянні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

Практичне заняття має формуватися відповідно до такої схеми: мета, вихідні дані, методичні вказівки, алгоритм рішення, завдання для самостійної роботи (за аналогією з розглянутим раніше алгоритмом), контрольні

запитання студентам для закріплення матеріалу, оцінювання рівня сформованості умінь, обговорення ходу заняття і питань до викладача, формулювання домашнього завдання студентам.

У структурі заняття самостійна робота завжди домінує. Викладач бере участь на стадії постановки завдання, при розробленні методичних вказівок і здійснює контроль. При цьому практична робота може бути організована за допомогою комп'ютерів при виконанні її з використанням спеціалізованих прикладних програм.

Практичне заняття може проводитися у вигляді розрахункової роботи, ділової або дидактичної гри, аналізу виробничих ситуацій, роботи з документами, колоквиуму, дискусії, контрольної роботи.

Навчальний план передбачає поряд із озброєнням студентів основними досягненнями науки прищеплювання їм умінь використовувати знання для пояснення явищ навколишнього світу і для потреб практики і навичок такого використання. З цією метою плануються практикуми розв'язування задач, лабораторні заняття, курсові роботи, виробнича та переддипломна практики. Знання й уміння знаходяться в діалектичній єдності, взаємно збагачують і доповнюють один одного. Тому практичні і лабораторні заняття, курсові роботи і практику треба розглядати не як тренування і репетицію, а як органічно зв'язане з лекціями продовження навчально-виховного процесу у ВНЗ.

Використання знань для розв'язування різних задач здійснює подвійну функцію: з одного боку, сприяє розкриттю змісту наукового знання, тобто є засобом його засвоєння, з іншого боку - сприяє оволодінню методами і способами пізнання. У процесі застосування знань вони глибше осмислюються і запам'ятовуються, стають керівництвом до дії, важливим фактором формування фахівця.

1. Розв'язання задач у навчальному процесі є важливим засобом поєднання теорії з практикою. Розглянуті в задачах різноманітні вияви

законів природи та практики певної науки засвідчують об'єктивний характер наукових знань і сприяють їх більш глибокому засвоєнню.

2. Розв'язування задач сприяє розвитку логічного мислення студентів. Кожна реальна задача, поставлена перед людиною, в згорненому вигляді відображає причинно-наслідкові зв'язки між речами. Для її рішення необхідно ці зв'язки пізнати і виразити кількісно. Саме в процесі розкриття взаємозв'язків явищ можуть формуватися закономірності логічного мислення як відображення закономірностей об'єктивної реальності. Роль викладача полягає в правильному спрямуванні та раціональному навантаженні розумової діяльності студентів у процесі розв'язування задач.

3. Розв'язання задач є засобом набуття вміння використовувати науку і навичок такого використання, засобом розвитку і виховання важливих психологічних функцій особистості, її мислення, волі і характеру. Розв'язування кожної задачі вимагає подолання певних труднощів, пов'язаних із розкриттям причинно-наслідкових і функціональних зв'язків між явищами і величинами, що їх визначають. У формуванні умінь і навичок вирішальне значення має самостійна праця студентів із розв'язування задач.

4. Включення задач у домашні завдання є засобом активізації самостійної роботи студентів. Конкретність змісту задач і наявність відповідей до них для самоконтролю, установлення режиму повсякденного їхнього розв'язання і можливість швидкої перевірки завдань з боку викладача – усе це сприяє організації ритмічної і неухильної самостійної роботи студентів над предметом. Адже самостійне розв'язання задач вимагає повторення теоретичного матеріалу, використання довідкових даних, осмислення закладеної в задачі закономірності, використання математичних засобів.

5. Для викладача задачі є одним із найбільш ефективних способів перевірити, наскільки глибоко студент розуміє предмет, чи не є його знання тільки нагромадженням завченого напам'ять. Контроль знань студентів за

допомогою задач має перевагу перед усним опитуванням – дає можливість перевірити не формальні знання, а вміння користуватися ними.

6. Магістранти на практиці повинні навчитися керувати пізнавальною діяльністю студентів, активізувати їхню самостійну роботу в процесі вивчення предмету. Зустрічаючись із важкими задачами, студенти звертаються за допомогою до викладача; вони не прощають йому безпорадності в їхньому рішенні. Треба навчитися глибоко розуміти й аналізувати будь-які задачі, набути навичок правильного підходу до їх розв'язання.

Методика організації та проведення практичних занять

1. Практичні заняття проводяться слідом за лекціями і в органічному зв'язку з ними. На лекціях розглядаються основні досягнення науки – закони, теорії, методи наукового пошуку, детальне ж опрацювання лекційного матеріалу і набуття вмінь його використовувати відбуваються на практичних заняттях. Добре, якщо вони проводяться викладачами, що читають лекційні курси, що можуть краще забезпечити наступність в опрацюванні матеріалу та його дозування, скоординувати самостійну роботу студентів над предметом. Якщо ці заняття веде асистент, то свій робочий план він повинен погоджувати з планом викладача, що веде лекційний курс.

2. Проведення практичних занять вимагає серйозної підготовки. До кожного з них необхідно скласти систему питань для повторення теоретичного матеріалу, відібрати потрібні завдання, наочні засоби, продумати методику його проведення. Успіх практичного заняття, насамперед, залежить від засвоєння лекційного матеріалу. Тому до кожної нової теми практичного заняття необхідно повторити і закріпити в пам'яті опорні наукові факти, окреслити в загальному вигляді ті задачі, які вони дозволяють розв'язувати, відзначити їх пізнавальне і практичне значення; указати прийоми їхнього розв'язання.

3. Ефективність практичного заняття значною мірою залежить від продуманого підбору задач як за змістом, так і за методами їх розв'язання.

4. Важливим фактором організації різних видів роботи над предметом є дотримання вимогливих, але доброзичливих стосунків між викладачем і студентами.

Семінарські заняття також є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції. Семінар – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо.

Основною дидактичною метою їх проведення є:

- - забезпечити педагогічні умови для поглиблення і закріплення знань студентів з основ дисципліни, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійне опрацювання;
- - спонукати студентів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізувати їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формувати в них навички самоосвіти;
- - оволодіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються, та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Визначаючи методичну концепцію організації і проведення семінарських занять, варто виходити з того, що □ під час вивчення різних дисциплін студенти мають засвоїти їх провідні ідеї (зміст понять, положень, законів, теорій та ін.); знати галузі їх використання; вміти застосовувати набуті знання, вміння й навички під час вивчення фахових дисциплін у майбутній практичній діяльності тощо. До семінарських занять ставляться

загальнодидактичні вимоги – науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.

□ У методиці проведення семінарських занять є певні особливості, зумовлені логікою викладання конкретної дисципліни, тому необхідно забезпечити високий рівень мотивації, дотримання принципу професійної спрямованості та здійснення різнорівневих міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами, практичним навчанням, що й сприяє формуванню єдиної системи знань, умінь та навичок студентів.

Важливим є також формування професійної культури мислення, у процесі проведення семінарського заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідницько-експериментального пізнання.

Відмінною особливістю семінару як форми навчальних занять є:

- активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;

- викладач надає студентам можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм правильно будувати свої міркування;

- така навчальна мета семінару вимагає, щоб студенти були добре підготовлені до заняття, якщо студенти не підготовлені до заняття, то семінарське заняття перетворюється у фронтальну бесіду (викладач задає питання, студенти відповідають на них).

Існує багато різновидів семінарських занять, які відрізняються як за змістом, так і за формою організації роботи. У процесі проходження практики під час викладання тої чи іншої дисципліни рекомендується використовувати різні види семінарських занять, зокрема:

1. Семінари-бесіди – найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди, де студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного мислення

□ 2. Семінар-дискусія є вищим рівнем евристичної бесіди; найбільш поширеними і ефективними є “круглий стіл”, форум, дебати, симпозіум (базуються на обміні думками між усіма учасниками, що привчає студентів самостійно мислити, сприяє розвитку аналітичних навичок, розвиває здатність до виваженої аргументації, обстоювання власної точки зору, адекватно оцінювати себе та поважати думки інших).

3. Наукові семінари – характеризуються високим рівнем узагальнення знань, умінь, навичок; дидактична мета й завдання цього заняття реалізуються шляхом заслуховування і широкого аналізу звітів студентів про проведену науково-пошукову роботу; □ проводяться у формі наукових конференцій; на них студенти виступають із доповідями, в яких висвітлюють результати виконаної ними науково-пошукової роботи, підготовки до студентських наукових конференцій тощо.

4. Семінар-гра – проводиться у формі пізнавальної гри за типом телевізійних ігор (наприклад, “Що? Де? Коли?”, “Брейн-ринг”, “КВК” та ін.); ефективним різновидом є рольові ігри, що реалізуються у формі наукових конференцій (на них студенти-доповідачі виступають у ролі експертів з того чи іншого питання; їхні доповіді рецензуються і оцінюються групою рецензентів – до 3-х осіб);

Методика підготовки і проведення семінарських занять передбачає:

- повідомлення студентам теми, плану семінарського заняття та рекомендованої літератури (найкраще подати студентам інструктивну карту проведення семінарського заняття);

- опрацювання та осмислення теоретичного матеріалу певної теми відповідно до плану семінарського заняття та рекомендованої літератури;

- підготовку до обговорення питань інформаційного блоку у формі діалогу, дискусії, диспуту, конференцій тощо (за планом заняття);

- підготовку, проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються традиційні форми організації навчання (за вибором студента-практиканта), їх аналіз;
- підготовку та проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються інноваційні форми організації навчання (за вибором студента-практиканта);
- виконання індивідуальних практичних завдань різних рівнів (за вибором студента-практиканта);
- написання рефератів (з метою відпрацювання пропущених лекційних чи семінарських занять);
- виконання завдань науково-пошукової роботи (написання рефератів за тематикою проблемного характеру, розробку доповідей для публічного виступу, підготовку тестів, анкет, бесід, інтерв'ю тощо).

Структура семінарського заняття:

1. Організаційна частина.

Мета – мобілізувати студентів до навчання; активізувати увагу; створити робочу атмосферу для проведення заняття; містить привітання викладача зі студентами, виявлення відсутніх, перевірку підготовленості до заняття.

2. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності.

Передбачає формування потреби вивчення конкретного навчального матеріалу, повідомлення теми, мети та завдань завдань. Мотивації сприяє чітке усвідомлення його мети, що полягає у досягненні кінцевого, запланованого результату спільної діяльності викладача й студентів.

3. Обговорення навчальних питань семінару.

Полягає в обговоренні й керівництві процесом розгляду основних питань семінару відповідно до обраного виду і методики його проведення. Викладач має подбати про поетапне обговорення, сприймання, розуміння, закріплення і застосування студентами вивченої навчальної інформації.

4. Діагностика правильності засвоєння студентами знань.

Допомагає викладачеві та студентам з'ясувати причину нерозуміння певного елемента змісту навчальної інформації, невміння чи помилковості виконання інтелектуальної або практичної дії. Здійснюється за допомогою серії оперативних короткочасних контрольних робіт (письмових, графічних, практичних), усних фронтальних опитувань, тренінгу тощо.

5. Підбиття підсумків заняття.

Передбачає коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто, мотивацію діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи).

6. Повідомлення домашнього завдання.

Містить пояснення щодо змісту завдання, методики його виконання.

Уміле застосування в процесі викладацької діяльності різних методів та методичних прийомів для закріплення знань, формування вмінь і навичок, варіювання формами проведення занять і їх різновидами дає змогу уникнути одноманітності, підвищує цікавість до дисципліни, що викладається, динамізує навчальний процес й активізує саморозвиток студентів. Однак для цього треба обов'язково спочатку оволодіти класичними методиками проведення лекційного, практичного та семінарського заняття.

Література для опрацювання

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А.М. Алексюк. – К. : Вища школа, 1998. – 560 с.
2. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи / Л.В. Артемова – К. : Кондор, 2008. – 272 с.
3. Асистентська практика студентів-магістрів : орієнтовна програма і методичні рекомендації щодо проходження асистентської педагогічної

практики / кафедра педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів, 2004. – 24 с.

4. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / А.С. Роботова, Т.В. Лентьева, И.Г. Шапошникова и др. ; под ред. А.С. Роботовой. – 2-е изд., стереотип. – М., 2004. – 530 с.

5. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за модульно-рейтинговою системою навчання / С.С. Вітвицька. – 2-ге вид. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.

6. Гончаров С.М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу / С.М. Гончаров – Рівне: НУВГП, 2006. – 172 с.

7. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Світ, 2004. – 147 с.

8. Занина Л.В. Основы педагогического мастерства / Л.В. Занина, Н.П. Меньшикова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2003. – 288 с.

9. Кайдалова Л. Г. Планування та організація навчально-виховного процесу : навч.-метод. посіб. / Л. Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна. – Х. : НФаУ, 2014. – 108 с.

10. Кайдалова Л.Г. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: метод. рекомендації [для магістрантів спец. «Педагогіка вищої школи»] / Л.Г. Кайдалова, Н.В. Шварп., Н.Б. Щокіна. – Х. : Вид-во НФаУ, 2012. – 32 с.

11. Кривенко А.А. Лекції з методики викладання у вищій школі [Електронний ресурс] / А.А. Кривенко. – Режим доступу: <http://www.dgma.donetsk.ua/metod/ugo/pipvw/do/kl.pdf>.

12. Колесникова И.А. Педагогическая практика : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / И.А. Колесникова, Е.В. Титова. – М., 2005. – 145 с.

13. Лутаєва Т.В. Педагогіка та методика викладання у вищій школі : метод. рекомендації [для магістрантів зі спец. 8.12010007 «Лабораторна діагностика»] / Т.В. Лутаєва. – Х. : НФаУ, 2014. – 68 с.

14. Методика викладання у вищій школі : конспект лекцій з дисципліни для студентів спеціальності 8.05130101 «Хімічна технологія неорганічних речовин» / укл. : М.Д. Волошин. – Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2012. – 80 с.

15. Методичні рекомендації до створення навчально-методичного комплексу з дисципліни / уклад. : В.В. Молодиченко, А.М. Солоненко, О.С. Максимов та ін. – Мелітополь : МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2011. – 25 с.

16. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / За ред. Мороза О.Г. – К. : НПУ, 2001. – 338 с.

17. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі. / В.М. Нагаєв – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.

18. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] / В.Л. Ортинський. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/14170120/pedagogika/zagalni_osnovi_pedagogiki_vishchoyi_shkoli.

19. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, О.С. Цокур та ін. – Одеса, 2002. – 214 с.

20. Педагогічна психологія : навчальний посібник / О.П. Сергеєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасека. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

21. Подласый И.П. Педагогика / И.П. Подласый. – М., 1999. – 235 с.

_____ (повне найменування вищого навчального закладу)

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

_____ (вид і назва практики)
студента _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові)
Факультет _____
Освітньо-кваліфікаційний рівень _____
Напрямок підготовки _____
Спеціальність _____
_____ (назва)
_____ курс, група _____

Студент _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові)
прибув на кафедру _____
„___” _____ 20___ року строком на _____
_____ (підпис) _____ (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Додаток №2

Схема аналізу проведеного викладачем-методистом лекційного заняття

Відповідно до розкладу " __ " _____ 20__ року проведено лекцію з дисципліни _____

Тема:

П.І.Б. викладача _____

Факультет _____

Спеціальність _____ Курс _____ Дата _____ Час _____

Група _____ Кількість осіб _____ Присутні _____

1. Науковий характер лекції. Влучність розкриття теоретичних положень, категорій, визначень. _____

2. Зв'язок теоретичного матеріалу з досягненнями медичної практики. Популяризація досягнень вітчизняної науки, передового досвіду

3. Методичний рівень викладання: наявність плану лекції, його зв'язок з попереднім матеріалом, використання структурно-логічних схем, логічність і послідовність викладення матеріалу, аргументованість висновків

4. Практична спрямованість: орієнтація на зміст та завдання практичних (семінарських) занять з даної теми. Точність, визначення завдань і термінів їх виконання

5. Завдання для самостійної роботи студентів: їх наявність, влучність, доцільність, творчий характер повідомлення термінів та форми перевірки знань _____

6. Стил ь викладання: точність визначень, формулювань, емоційність, демократичність, володіння аудиторією, дисципліна

7. Мовленнєві характеристики: чіткість, легкість голосу, вдале інтонування, голосність, тональність

8. Рівень технічного забезпечення (використання ЕОМ, відео, проекційної апаратури, фонозаписів тощо)

9. Оцінка ефективності проведеної лекції.

Дата _____

П.І.Б. рецензента _____

Підпис

Схема аналізу проведеного магістрантом лекційного заняття

Відповідно до розкладу " __ " _____ 20 ____ року проведено лекцію з дисципліни _____

Тема: _____

П.І.Б. магістранта _____

Факультет _____

Спеціальність _____ Курс _____ Дата _____ Час _____

Група _____ Кількість осіб _____ Присутні _____

1. Науковий характер лекції. Влучність розкриття теоретичних положень, категорій, визначень. _____

2. Зв'язок теоретичного матеріалу з досягненнями медичної практики. Популяризація досягнень вітчизняної науки, передового досвіду

3. Методичний рівень викладання: наявність плану лекції, його зв'язок з попереднім матеріалом, використання структурно-логічних схем, логічність і послідовність викладення матеріалу, аргументованість висновків

4. Практична спрямованість: орієнтація на зміст та завдання практичних (семінарських) занять з даної теми. Точність, визначення завдань і термінів їх виконання

5. Завдання для самостійної роботи студентів: їх наявність, влучність, доцільність, творчий характер повідомлення термінів та форми перевірки знань _____

6. Стил ь викладання: точність визначень, формулювань, емоційність, демократичність, володіння аудиторією, дисципліна

7. Мовленнєві характеристики: чіткість, легкість голосу, вдале інтонування, голосність, тональність

8. Рівень технічного забезпечення (використання ЕОМ, відео, проєкційної апаратури, фонозаписів тощо)

9. Оцінка ефективності проведеної лекції.

Дата _____

П.І.Б. рецензента _____

Підпис

**Схема аналізу проведеного студентом практичного
(семінарського заняття)**

Відповідно до розкладу " _ " _____ 20 _____ року проведено практичне
(семінарське) заняття з
дисципліни _____

Тема: _____

П.І.Б. студента _____

Факультет _____

Спеціальність _____ Курс _____ Дата _____ Час _____

Група _____ Кількість осіб _____ Присутні _____

1. Наявність робочого плану практичне (семінарське) заняття _____

2. Визначеність мети, завдань практичне (семінарське) заняття, достатня вмотивованість
діяльності студентів _____

3. Відповідність змісту практичного (семінарського) заняття програмі навчального курсу

4. Форма проведення практичного (семінарського)
заняття _____

5. Форми оцінки знань, умінь та навичок студентів під час проведення практичного
(семінарського) заняття. Доцільність їх застосування

6. Використання прийомів активізації пізнавально-пошукової діяльності
студентів _____

7. Спрямованість практичного (семінарського) заняття на самостійну роботу студентів

8. Особливості стилю педагогічної взаємодії зі студентами

9. Оцінка ефективності проведеного практичного (семінарського) заняття

Побажання та зауваження _____

П.І.Б. рецензента _____

Дата _____

Підпис _____